

77 ARTER

- at hjælpe i byen

Figur 1. Almindelig oldenborre, hvidbåndet humle-svirreflue, lille kålsommerfugl og almindelig blåfugl.

Arterne er baseret på udtræk fra Naturbasen.dk omfattende alle dyrearter inden for 3 km's radius fra centrum af Danmarks fem største byer. Fra dette datasæt har vi udvalgt 77 arter, for hvem man med en vis sandsynlighed vil kunne forvente, at de finder vej til nye bynatur-projekter - i hvert fald med tiden.

Morten DD & Tine Gils

77 arter at hjælpe i byen, vers. 1.0

Hæftet er udviklet som kursusmateriale for deltagere på efteruddannelseskurserne *Biodiversitet i praksis*, som vi afholder for bygge- og anlægsbranchens aktører (og andre interesserede) på Molslaboratoriet i sommermånederne. Læs mere om kurserne på Biodiversitetskurser.dk

Tekst, 77 arter: Morten DD
Dataudtræk: Morten DD
Artsforekomster: Naturbasen.dk
Foto: Morten DD og Tine Gils
Redigering og tilrettelæggelse: Tine Gils

Materialet må benyttes med kildeangivelse.

© Biodiversitetskurser.dk
August 2024

Hjertelig velkommen til *77 arter at hjælpe i byen!* Her kan du møde 77 af de mange arter, der lever i vore byer og lære dem lidt bedre at kende. Hvor bor de? Hvad er deres behov? Og hvordan kan du hjælpe dem?

Der er fortsat godt gang i bygge- og anlægsbranchen! Trods en fremadstormende fælles bevidsthed om at udlede mindre, genbruge mere og renovere frem for at bygge nyt vokser vore byer fortsat, bygninger rejser sig, og nye bykvarterer skyder op. Omkring bygningskroppe anlægger vi veje, byrum, parkeringspladser og ny, konstrueret natur i håb om at understøtte biodiversiteten. Vel aldrig før er der udsået så mange frøblandinger i danske byer, og kvashegn, stenbunker og insekthoteller er blevet allemandsvirkemidler. På gadehjørner, i rundkørsler og langs facader svajer høje græsser og blomstrende urter - hvem kender ikke blåhat, hvid okseøje og almindelig kællingetand? Men kender du biulv, blodplet og blåhale?

At understøtte livet for de arter, vi deler planeten med, er blevet en meningsfuld gerning for mange, og det er umådeligt livsbekræftende, at vi i fællesskab har fået øjnene op for skønheden i alt det liv, vi potentielt kan bringe tættere på, hvor vi bor, færdes og arbejder. Men - og det er heldigvis kun et lille men - husker vi at spørge, hvem alle vore tiltag gavner? Husker vi at fortælle bygherrer og samarbejdspartnere, hvem de skal holde øje med, når hverdagen indtræffer og anlægsprojekterne skal evalueres og plejes? For hvem bor egentlig i det høje græs? Og hvem bor i brændenælderne, i LAR-bassinet og i kvasbunken? Og hvordan tager vi bedst muligt hensyn til disse arters behov ift. redesteder, værtsplanter, skjul og føde?

Figur 2. Hvem bor egentlig i det høje enggræs? Måske larven af sekspletet køllesværmer - her på værtsplanten kællingetand.

Viden om det liv, vi potentielt kan tiltrække, styrker vores bynaturprojekter og fortællingen, der skal bære dem frem. Når vi hæfter særlige arter på og kommer lidt videre end 'til glæde for sommerfugle og bier' bliver projektet mere vedkommende, ikke bare for brugerne, men også for bygherre og de udførende. Fra andre projekter ved vi, at konkrete arter virker ift. formidling. Og vi ved, at en kanon, uanset hvor meget, man kan argumentere imod, hjælper til at fokusere blikket. På den baggrund har vi udviklet denne første version af projektet *77 arter at hjælpe i byen*.

De 77 udvalgte arter er baseret på data. På Naturbasen.dk har vi trukket datasæt fra 2000 til 2024 omfattende alle dyrearter inden for en 3 kilometer radius fra centrum af de fem største danske byer - København, Aarhus, Odense, Aalborg og Esbjerg. Det vil sige, at disse arter er registreret i eksisterende bynatur, og at man derfor med en vis sandsynlighed vil kunne forvente, at de finder vej til nye bynaturprojekter - i hvert fald med tiden.

Herefter har vi fundet fællesmængden af dyr, for hvem det gælder, at de er fundet i mindst 4 ud af de 5 byer. Blandt disse arter har vi foretaget en biologisk vurdering af artens 'formidlingsværdi', forstået på den måde, at arten skal fortælle noget vigtigt om naturens funktion eller om særlige levesteder eller forvaltning. Ydermere har vi forudsat, at arten er nogenlunde ligetil at identificere og altså ikke kræver

Figur 3. Køllesværmerlarven overvintrer i vegetationen og forpupper sig i det tidlige forår på et græsstrå - medmindre, selvfølgelig, at vi har klippet det høje græs ned og bortskaffet det!

specielt udstyr eller eksperthjælp. Det er desværre gået ud over flagermus, men vi formoder, de fleste allerede er opmærksomme på disse fantastiske pattedyr - blot én af mange dyregrupper knyttet til de vigtige gamle træer - ikke mindst grundet deres særlige beskyttelsesstatus iht. Habitatdirektivets bilag IV. Dermed er vi endt på 77 arter at hjælpe i byen, et antal arter, de fleste med lidt øvelse kan overskue uden at være eksperter. Praksis vil måske vise, at der er behov for at udskifte en art eller to, men det tager vi i en kommende version.

Vi håber, dette hæfte kan hjælpe dig i dit arbejde med bynatur. Lærer du de 77 arter at kende, og de forskellige dyregruppers overordnede krav til levesteder og andre generelle behov, er du ret godt klædt på ift. at arbejde med at fremme biodiversitet i forskellige bynaturprojekter, fra det helt lille projekt på stenbroen til det store byudviklingsområde på kanten mellem by og land.

Alle er meget velkomne til at bruge materialet, som vi naturligvis stiller gratis til rådighed.

God læsning!

Mange hilsner
Morten DD & Tine Gils

Figur 4. **Bynatur.** Vidunderligt ser det ud, det smukt blomstrende blomsterhav i forgrunden af Hjørrings gølge industrikravter, men hvem bor egentlig i de høje græsser og urter? Måske ikke helt så mange arter, eftersom rundkørslen ligger som en isoleret ø i et befæstet område, men her på lokaliteten var der alligevel indvandret et mylder af sommerfugle, svirrefluer og vilde bier. Rundkørselens centrale placering gør tiltaget til et fornemt og vigtigt eksempel på formidling om den danske natur i byen!

Tabel 1. Baseret på fund af dyr fra de fem største byer - København, Aarhus, Odense, Aalborg og Esbjerg - er her angivet, hvor mange af byerne de enkelte arter er fundet i. Kun arter med fund i mindst fire af de fem byer er opført. Arter markeret med fed er udvalgt til de 77. Denne samlede liste kan tjene til inspiration, når man arbejder med bynatur. Der er immervæk en del arter at gøre noget for!

BLØDDYR

Blåmusling 4	Fjordterne 4	Munk 5	Tornirisk 4
Busksnegl 4	Fuglekonge 5	Mursejler 5	Tornsanger 4
Bøgesnegl 4	Gransanger 5	Musvit 5	Trane 5
Dræbersnegl 5	Gravand 4	Musvåge 5	Troldand 5
Havesnegl 5	Grønbenet rørhøne 5	Nattergal 4	Træløber 5
Håret snegl 4	Grønirisk 5	Natugle 4	Tyrkerdue 5
Kratsnegl 5	Grønsikken 5	Pibeand 4	Tårnfalk 5
Leopardsnegl 5	Grå fluesnapper 4	Ravn 5	Vandrikse 4
Lundsnegl 5	Gråand 5	Ringdue 5	Vandstær 5
Net-agersnegl 4	Grågås 5	Rød glente 5	Vibe 5
Pletbåndet sol-snegl 4	Gråkrage 5	Rødhals 5	Vindrossel 5
Plettet voldsnegl 4	Gråsikken 5	Rødstjert 5	
Stor strandsnegl 4	Gråspurv 4	Råge 5	PADDER & KRYBDYR
Vinbjergsnegl 5	Gulbug 5	Sangdrossel 5	Skovfirben 4
	Gærdesanger 5	Sanglærke 5	Butsnudet frø 5
	Gærdesmutte 5	Sangsvane 4	Lille vandsalamander 4
	Halemejs 5	Sildemåge 4	Skrubtudse 5
	Havesanger 5	Silkehale 5	
	Havterne 4	Sivsanger 4	
	Karusse 4	Sjagger 5	PATTTEDYR
	Skalle 4	Skarv 5	Almindelig spidsmus 5
	Trepigget	Skeand 4	Brun rotte 4
	Hundestjle 4	Skovhornugle 5	Brunflagermus 4
	Ål 5	Skovsanger 4	Egern 5
		Skovskade 5	Halsbåndmus 4
		Skovsneppe 5	Hare 5
		Skovspurv 5	Husmår 5
		Solsort 5	Muldvarp 4
		Sortkrage 4	Pindsvin 5
		Sortmejs 4	Ræv 5
		Spurvehøg 5	Rødmus 4
		Spætmejs 5	Rådyr 5
		Stenpikker 4	Skimmelflagermus 4
		Stillits 5	Spættet sæl 4
		Stor flagspætte 5	Sydflagermus 4
		Stor gråsikken 4	Troldflagermus 4
		Stor skallesluger 5	Vandflagermus 5
		Stormmåge 5	
		Strandskade 5	
		Stær 5	
		Sumpmejs 5	
		Svartbag 4	
		Sølvmåge 5	
		Topmejs 4	

FISK

Aborre 4
Gedde 4
Karusse 4
Skalle 4
Trepigget
Hundestjle 4
Ål 5

FUGLE

Allike 5
Bjergvipstjert 5
Blishøne 5
Blå kærhøg 5
Blåmejs 5
Bogfinke 5
Bomlærke 4
Bramgås 4
Broget fluesnapper 5
Bysvale 5
Digesvale 4
Dompap 5
Duehøg 5
Ederfugl 4
Engpiber 5
Fasan 4
Fiskehejre 5
Fjeldvåge 4

<i>Glyptotaelius pellucidus</i> 5
<i>Graphopsocus cruciatus</i> 5
Skovkakerlak 4
<i>Valenzuela flavidus</i> 4
Stor bæltesspringhale 4

BILLER

Almindelig møgbille 4
Almindelig oldenborre 4
Almindelig ovalløber 4
<i>Apion aeneum</i> 4
<i>Apion radiolus</i> 4
<i>Apion simile</i> 4
Blygrå rapssnudebille 4
Brun pelsklanner 4
Bøgeloppe 4
<i>Cantharis nigricans</i> 4
<i>Cantharis pellucida</i> 4
<i>Dasytes plumbeus</i> 4
Ellebladbill 4
Elleveplettet mariehøne 4
Enhjørning 4
Femplettet mariehøne 4
Firebåndet blomsterbuk 4
Fjortenplettet mariehøne 5
Grøn guldbasse 4
Grøn sandspringer 4
Gul blødvinge 5
Gåsebille 5
Harlekinmariehøne 5
Hindbærbill 5
Hindbærnsnudebille 4
Hvidkløversnudebille 5
Håret markløber 5
Kløverbladrandbill 4
Kratløber 5
Liljebille 4
Lille humlebill 5
Lille hvæpsbuk 5
Lille solbill 5
<i>Liophloeus tessulatus</i> 4
Matgrøn solbill 5
Melskrubbe 4
Natoldenborre 5
<i>Notiophilus rufipes</i> 4
<i>Phyllobius glaucus</i> 4
Pileurtbladbill 4
<i>Polydorus formosus</i> 5
Poppelbladbill 4

Præstebille 5
Rød blomsterbuk 4
Rødhalet busksmælder 5
Sankthansoldenborre 4
Sekstenplettet mariehøne 5
Skakbræt 5
Skinkebille 5
Skovfladløber 4
Skovjordløber 5
Skovkvikløber 4
Skræppebladbill 5
Sorthovedet kardinalbill 5
Sortkøllet ådselgraver 4
Sortplettet agerrovbille 4
Stor blødvinge 5
Stor kæmperovbill 4
Storøjet hindbærbill 4
Stribet bladrandbill 4
Syvplettet mariehøne 5
Tidselskjoldbill 5
Tipløttet mariehøne 5
Tjørnebladbill 4
Tolvplettet aspargesbill 4
Toogtyveplettet mariehøne 5
Topplettet mariehøne 5
Topplettet spejløber 4
Tæppeklanner 5
Uplettet mariehøne 5
Væksthussnudebille 5

GRÆSHOPPER

Almindelig markgræshoppe 5
Egegræshoppe 5
Krumknivgræshoppe 5
Sivgræshoppe 4
Stor grøn løvgræshoppe 5

GULDSMEDE

Almindelig hedelibel 5
Almindelig vandnymfe 5
Blodrød hedelibel 5
Blå libel 5
Blå mosaikguldsm 5
Blåbåndet pragtvandnymfe 5
Blåvinget pragtvandnymfe 4

Brun mosaikguldsm 5
Efterårs-mosaikguldsm 5
Fireplettet libel 5
Flagermus-vandnymfe 5
Grøn smaragdlibel 5
Hestesko-vandnymfe 5
Håret mosaikguldsm 4
Rød vandnymfe 4
Rødøjet vandnymfe 4
Stor blåpil 5
Stor farvevandnymfe 5
Stor hedelibel 5
Stor kejserguldsm 5

NÆBMUNDEDE

<i>Acericerus heydenii</i> 5
Almindelig birketæge 5
Almindelig bispetæge 5
Almindelig bærtæge 5
Almindelig engtæge 5
Almindelig græstæge 5
Almindelig kåltæge 5
Almindelig løvtæge 5
Almindelig nældeblostmertæge 5
Almindelig skumcikade 5
Amerikansk fyrretæge 5
<i>Anthocoris nemoralis</i> 4
Birkefrøtæge 5
Broget askebladloppe 4
Broget blomstertæge 4
Dueurtblomstertæge 4
Egecikade 4
Elmecikade 4
Enkelt V blomstertæge 5
Finpunkteret blomstertæge 4
Fireplettet blomstertæge 5
Fjelddribsbladlus 4
Grøn bredtæge 5
Grøn mikrocikade 4
Grøn sumpcikade 4
Gulstribet egetæge 4
Havetæge 4
Hjerteplettet tæge 4
Hvidtjørnblomstertæge 4
Hyldebladlus 4
Håret engtæge 4
Jomfrublostmertæge 5

Kløverjordcikade 4
Kompost-sumpfrøtæge 4
Kornelbladlus 4
Køllehornet blomstertæge 5
Lucernetæge 5
Myrenymfetæge 5
Parktæge 4
Pukkelhornet blomstertæge 5
Rejnfantæge 4
Rododendroncikade 4
Rød kanttæge 5
Rødbenet bredtæge 5
Rødgul mikrocikade 4
Sart hasseltæge 4
Selleritæge 4
Skarntæge 4
Skinrende bladlustæge 5
Skorpiontæge 4
Skræppetæge 5
Slank græstæge 4
Sorthåret blomstertæge 4
Sortrandet skovtæge 4
Spættet tornben 4
Stor løvtæge 4
Stor skumcikade 4
Stribet blomstertæge 5
Topplettet bederoetæge 5
Torntæge 5
Treplettet nældetæge 5
Øjenplet blomstertæge 4
Ørecikade 4

SOMMERFUGLE

Admiral 5
Aftenpåfugleøje 5
Agatugle 5
<i>Agriphila straminella</i> 4
Ahornugle 5
Almindelig blåfugl 5
Almindelig dværgmåler 4
Almindelig fladmøl 4
<i>Amblyptilia acanthadactyla</i> 5
Aurora 5
Bedeugle 4
Birke-barkmåler 4
Blødplet 5
Blyantsugle 5

Blåhale 5

Bredvinget nældevikler 4

Broget havemåler 4

Bøgenonne 5

Citronmåler 5

Citronsommerfugl 5

Clepsis consimilana 4

Lille frostmåler 5

Dagpåfugleøje 5

Det hvide C 5

Det hvide W 5

Det sorte C 4

Duehale 5

Dueurtsværmer 4

Døvnældeugle 4

Ege- Prydvinge 4

Elleraklemøl 4

Engrandøje 5

Filtbladet kongelys-

hætteugle 4

Fjer-måler 4

Frugtræ-barkmåler 5

Frugtræsommervikler 4

Frømol 5

Gammaugle 5

Gotisk forårsugle 4

Græsrandøje 5

Græsspinder 4

Grøn dværgmåler 4

Grønåret kålsommerfugl 5

Grå knopvikler 4

Gråbynkegallevikler 5

Gråkantet engmåler 5

Gråpletet løvmåler 5

Gul syremåler 5

Harlekin 4

Have-græsmøl 5

Haveugle 5

Humlevoksmøl 5

Hundegræsmøl 4

Husmoderugle 5

Hvidt fjermøl 4

Hægspindemøl 5

Jordbær-bladmåler 5

Jordugle 5

Kaprifoliefjermøl 4

Kastanieminermøl 4

Klematismåler 4

Klistermøl 5

Konvalrodæder 4

Kålmøl 5

Lille forårsugle 5

Lille frostmåler 5

Lille ildfugl 5

Lille kålsommerfugl 5

Lille penselspinder 5

Lille å-ugle 4

Lindesværmer 4

Løgkarsehalvmøl 4

Løvskovslanghornsmøl 4

Marmoreret kløverugle 4

Mælkebøttevikler 4

Måneplet 5

Natsvalehale 5

Nældehalvmøl 5

Nældens takvinge 5

Nældesommerfugl 4

Nåleskovsmåler 4

Okkergul bladmåler 5

Okkergul randøje 5

Okkergult græsmøl 4

Palpetandspinder 4

Perlemåler 4

Phyllonorycter coryli 4

Pileurtugle 4

Poppelsværmer 4

Psi-ugle 5

Pyramideugle 5

Rød jordbærvikler 4

Rødbåndet dværgmåler 5

Rødgul forårsugle 4

Rødpletet blåfugl 5

Scoparia pyralella 4

Sekspletet køllesværmer 4

Skovblåfugl 5

Skovrandøje 5

Skræpperodæder 5

Slåenhalvmøl 4

Snerlefjermøl 5

Snerresværmer 4

Sortbæltet bladmåler 4

Sortmærket overvintrings-

ugle 4

Stor bredpande 5

Stor frostmåler 5

Stor kålsommerfugl 5

Stor smutugle 5

Stort langhornsmøl 4

Storpletet perlemor-
sommerfugl 4

Stregbredpande 5

Stregdværgmåler 4

Svagtskygget smutugle 4

Syrenmøl 4

Sørgeskåbe 5

Tidselgulvikler 5

Tidselsommerfugl 5

Tofarvet frømol 4

Tørstetræblomstmåler 4

Udråbstegnsugle 5

Vinkelstreget løvmåler 5

Æblevikler 5

TOVINGER

Almindelig dyndflue 5

Almindelig græssvirreflue 5

Almindelig gødningsflue 5

Almindelig havesvirreflue 5

Almindelig kuglebærer-

flue 4

Almindelig marksvirre-

flue 5

Almindelig sumpsvirre-

flue 5

Almindelig træsvirreflue 4

Anomoia purmunda 5

Anthomyia procellaris 4

Bøgegalmyg 5

Calliphora vicina 5

Ctenophora pectinicornis 5

Dexiosoma caninum 4

Dobbeltbåndet svirreflue 5

Droneflue 5

Dødingehoved-svirre-

flue 5

Foranderlig humlesvirre-

flue 4

Graphomya maculata 5

Græshårmyg 5

Grøn våbenflue 4

Gulfodet dyndflue 5

Gulpletet agersvirreflue 5

Gødnings-dyndflue 4

Have-dyndflue 5

Hvidbåndet humle-

svirreflue 5

Hvidpletet agersvirreflue 5

Håret dyndflue 5

Kompost-svirreflue 5

Kristtornminérflue 4

Kålstankelben 4

Lang græssvirreflue 5

Lille havesvirreflue 5

Lucilia sericata 5

Mellemfluen oskar 5

Microchrysa polita 4

Middelhavsfrugtflue 4

Månepletet mark-

svirreflue 4

Navrkrusegalmyg 4

Nephrotoma

appendiculata 4

Nældepunggalmyg 4

Oxya parietina 4

Phaonia subventa 4

Phaonia tuguriorum 4

Phytomyza minuscula 4

Rød snylteflue 5

Rødgul glanssvirreflue 4

Sen ornamentsvirreflue 4

Sicus ferrugineus 4

Skovhårmyg 4

Skovtroldegalmg 4

Snude-damsvirreflue 4

Sortfodet skovrovflue 4

Stor danseflue 4

Stor havesvirreflue 5

Stor humleflue 4

Stor humlesvirreflue 5

Stor narcisflue 5

Stribet græsflue 4

Stribet skovsvirreflue 4

Tephritis vespertina 4

Terellia tussilaginis 4

Tjørnerosetgalmyg 5

Trebåndet sump-

svirreflue 5

Xyphosia miliaria 4

ÅREVINGEDE

Agerhumle 5

Almindelig gedehams 5

Bedeguarvalgheps 5

Biulv 5

Blå murerbi 4

Cerceris rybyensis 4

Dannebrogsgalhveps 4

Efterårsgravehveps 5

Euura proxima 4

Frugtræbladheps 4

Gasteruption jaculator 4

Grøn bladheps 5

Gul engmyre 5

Havehumle 4

Havemaskebi 4

Havevægbi 4

Honningbi 5

Hushumle 5

Hvidpletet tambour-

major 4

Kantmaskebi 4

Kæmpetræheps 5

Kålbladheps 5

Lille galæbleheps 4

Lille skovhumle 5

Linsegalhveps 4

Lys jordhumle 5

Majhvepsebi 4

Mariehønesnylteheps 4

Marmorkugle-galhveps 4

Mellemstor gedehams 4

Mørk jordhumle 5

Orangemyre 4

Parkhvepsebi 4

Pragtbuksebi 4

Rød murerbi 4

Rødhalet jordbi 5

Rødpelset jordbi 5

Sort havemyre 5

Sorthvid jordbi 4

Stenhumle 5

Stensnyltehumle 5

Stor gedehams 4

Stor saksebi 4

Tandet tigersnylteheps 4

Tenthredo campestris 4

Tysk gedehams 4

Ulden ellebladheps 4

Æblejordbi 4

Østersgalhveps 4

EDDERKOPPER

Almindelig krabbe-

edderkop 5

Almindelig rovedderkop 5

Almindelig zebra-

edderkop 5

Engjæger 4

Engstavedderkop 5

Fedtedderkop 5

Fjerbenet edderkop 4

Flad hjulspinder 5

Grå sektoredderkop 5

Huskartespinder 5

Hvepseedderkop 4

Hvidbuget baldakin-

spinder 5

Kilekæmpejæger 4

Korsedderkop 5

Kratbaldakinspinder 4

Kvadratedderkop 4

Lille husedderkop 4

Mejeredderkop 5

Museedderkop 5

Philodromus dispar 5

Sivhjuls-spinder 5

Skovjæger 5

Skovstavedderkop 4

Spytteedderkop 4

Stor husedderkop 5

Summeedderkop 5

Vinduesspringer 4

Xysticus ulmi 4

ANDRE SPINDLERE

Ahornvortegalmide 4

Lille navrbladgalmide 4

Skovflåt 5

Stor navrbladgalmide 5

Gaffelmejer 5

Hedemejer 5

Hornmejer 5

Kæmpemejer 4

Lille murmejer 4

Lille vægmejer 4

Orange vægmejer 5

Stor skovmejer 4

ANDRE LEDDYR

Almindelig sølvkræ 4

Havetusindben 5

Løvskolopender 4

Skægget sølvkræ 4

Stenskolopender 5

KREBSDYR

Almindelig kuglebænke-

bider 5

Almindelig strandkrabbe 4

Glat bænkebider 5

Grå bænkebider 4

Langbenet bænkebider 5

Sorthovedet bænkebider 5

Tabel 2. Fordeling af de 77 arter på artsgrupper. Generelle behov som levesteder, værtsplanter, føderessourcer m.m. i kursiv

Andre insekter

1	Biulv	<i>Snylter på honningbi, yngler på tørt sand</i>
2	Skorpiontæge	<i>Lever i rene vandhuller</i>
3	Stor humleflue	<i>Snylter på jordbier</i>
4	Torntæge	<i>Lever som rovdyr på sommerfuglelarver</i>
5	Egegræshoppe	<i>Ældre egetræer</i>

Bier

1	Agerhumle	<i>Sten, kvas og blomster</i>
2	Havehumle	<i>Sten, kvas og blomster</i>
3	Hushumle	<i>Sten, kvas og blomster</i>
4	Pragtbuksebi	<i>Sandede stier, gode ynglelokaliteter for mange</i>
5	Rød murerbi	<i>Insekthoteller, huller i mure og træ, mange blomster</i>
6	Rødpelset jordbi	<i>Bar jord, mange blomster</i>
7	Sorthvid jordbi	<i>Bar jord, mange blomster</i>
8	Stensnyltehumle	<i>Snylter på stenhumle</i>

Biller

1	Almindelig oldenborre	<i>Uforstyrret soleksponeret jordbund, buske og træer</i>
2	Firebåndet blomsterbuk	<i>Dødt ved i løvskov</i>
3	Grøn guldbasse	<i>Dødt ved i løvskov</i>
4	Gåsebille	<i>Græs og plæner, værdifuld fødekilde</i>
5	Kratløber	<i>Bar jordbund i skov og krat</i>
6	Lille humlebille	<i>Stort dimensioneret dødt ved på varm bund.</i>
7	Lille hvepsebuk	<i>Dødt ved</i>
8	Sorthovedet kardinalbille	<i>Dødt ved</i>

Dagsommefugle

1	Admiral	<i>Brændenælder i delvis sol</i>
2	Almindelig blåfugl	<i>Kællingetand, harekløver i sol</i>
3	Aurora	<i>Korsblomstrede, primært løgkarse og engkarse</i>
4	Blåhale	<i>Ældre egetræer, der får lys</i>
5	Citronsommerfugl	<i>Tørst og vrietorn</i>
6	Dagpåfugleøje	<i>Brændenælder i delvis sol</i>
7	Det hvide c	<i>Brændenælder eller humle i delvis sol</i>
8	Det hvide w	<i>Elmetræer, både ældre og yngre</i>
9	Engrandøje	<i>Græs, gerne en smule fugtigt – og naturligvis blomster!</i>
10	Græsråndøje	<i>Græs, gerne en smule tørt – og naturligvis blomster!</i>
11	Grønåret kålsommerfugl	<i>Korsblomstrede, kål, sennep, karse</i>
12	Lille ildfugl	<i>Rødknæ på tør og åben bund</i>

13	Lille kålsommerfugl	<i>Korsblomstrede, kål, sennep, karse</i>
14	Nældens takvinge	<i>Brændenælder i delvis sol</i>
15	Nældesommerfugl	<i>Brændenælder i delvis sol</i>
16	Okkergul randøje	<i>Små tueformede græsser</i>
17	Rødpletet blåfugl	<i>Hejrenæb og storkenæb på varm bund</i>
18	Skovblåfugl	<i>Buske og træer, fx vedbend, tørst, gedebled m.fl.</i>
19	Skovrandøje	<i>Græsser i skovlysninger, fx enblomstret flitteraks</i>
20	Stor bredpande	<i>Græs</i>
21	Stor kålsommerfugl	<i>Korsblomstrede, kål, sennep, karse</i>
22	Storpletet perlemorsommerfugl	<i>Violer og stedmoderblomster på varm bund</i>
23	Stregbredpande	<i>Græsser</i>
24	Tidselsommerfugl	<i>Nærmest altædende, men agertidsel er godt</i>

Edderkopper

1	Hvepseedderkop	<i>Frodige enge med masser af græshopper og cikader</i>
2	Kvadratedderkop	<i>På varieret græsland med høje standere af urter eller græs/siv</i>

Fugle

1	Allike	<i>Yngler i større hulrum på bygninger, eventuelt i gamle reder</i>
2	Bysvale	<i>Rede på ydersiden af bygninger, kræver mange insekter</i>
3	Gærdesmutte	<i>Tætte krat og hegn</i>
4	Halemejse	<i>Tætte krat og skove på fugtig bund</i>
5	Kernebider	<i>Løvtræer i park og have, helst med mange kirsebær, mirabel mv.</i>
6	Landsvale	<i>Yngler i læ i skure, lader, carporte mv, bare der er fri adgang</i>
7	Mursejler	<i>Rede højt til vejrs i små hulrum</i>
8	Natugle	<i>Kræver mange mus, yngler i hule træer eller redekasser</i>
9	Rødstjert	<i>Yngler i hule træer eller redekasser</i>
10	Spætmejse	<i>Yngler i forladte spættehuller, eventuelt i redekasser</i>
11	Stor flagspætte	<i>Har brug for større træer til at sit redehul</i>
12	Stær	<i>Yngler i forladte spættehuller – meget gerne redekasser</i>
13	Tårnfalk	<i>Muserige lokaliteter, rede på bygninger eller i redekasser</i>

Guldsmede

1	Blå libel	<i>Yngler i selv de mindste havedamme</i>
2	Firepletet libel	<i>Yngler i lidt større vandhuller med rig vegetation</i>

Natsommerfugle

1	Blodplet	<i>Larven lever på engbrandbæger, der er en fremragende nektar- og pollenkilde for mange</i>
2	Duehale	<i>Larve lever på gul snerre på tørre lokaliteter</i>
3	Dueurtsværmer	<i>Larve lever på dueurt og gederams, som er gode til mange andre</i>
4	Seksplettet køllesværmer	<i>Blomsterrigt græsland på varm bund, lægger æg på kællingetand</i>

Padder

1	Butsnudet frø	<i>Yngler i mindre vandhuller, helst uden fisk</i>
2	Lille vandsalamander	<i>Yngler i mindre, rene vandhuller, helst uden fisk</i>
3	Skrubtudse	<i>Den mest alsidige padde – kan godt klare fisk og lidt større søer/vandhuller</i>

Pattedyr

1	Egern	<i>Ældre træer med rig frøsætning</i>
2	Hare	<i>Varieret bynatur med skjul, urter og græs</i>
3	Muldvarp	<i>Nøgleart, der skaber varieret jordbund</i>
4	Pindsvin	<i>Varieret bynatur med rigelig føde og skjul</i>
5	Rødmus	<i>Skov og krat</i>

Svirrefluer

1	Dødningehoved-svirreflue	<i>Vandfyldte lavninger i træer</i>
2	Hvidbåndet humle-svirreflue	<i>Snylter på humlebie og gedehamse</i>
3	Trebåndet sump-svirreflue	<i>Larven lever i våd jord langs søer og vandløb</i>

Figur 5. **Urteplæne.** Klippede plæner er generelt udskældte, men der skal ikke så meget til, før de faktisk kan fungere som supplerende føderessource for lokale insekter, og det endda uden man går på kompromis med mulighed for ophold og aktiviteter på græsset! Især gamle plæner er som regel fyldt med lave blomsterplanter som alm. brunelle, bellis, ærenpris, vorterod og den måske vigtigste af dem alle - hvidkløver, en kæmpe nektarkilde for insekter, især langtungede humlebie. De lave planter får sjældent lov at blomstre pga. plejeregimer med for lav klippehøjde. Sæt skæret højt og lad hvidkløveren blomstre!

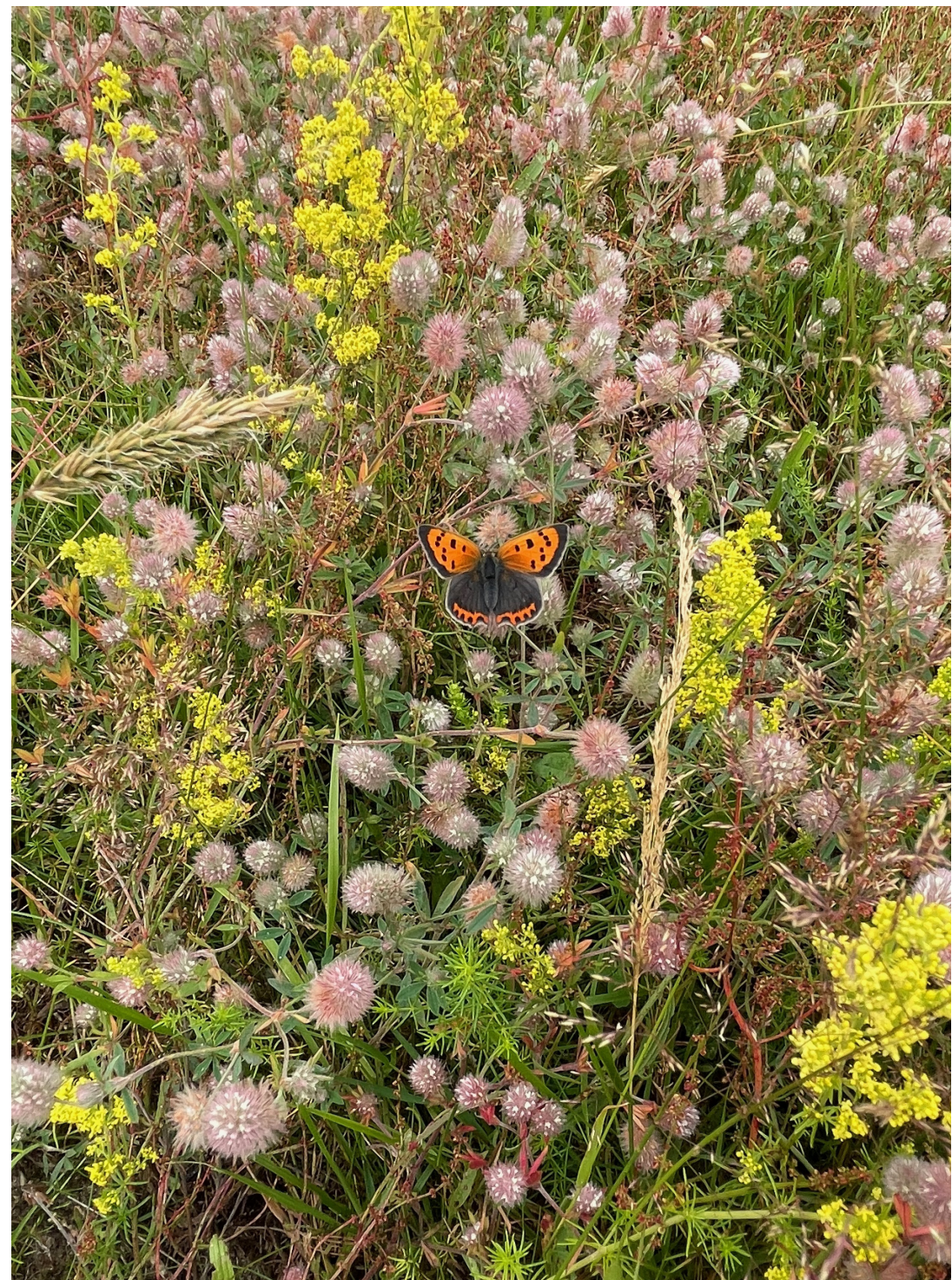

Figur 6. **Skala, beliggenhed og kontekst.** Er dit projekt en lille grøn ø midt i byen eller et stort udviklingsområde på kanten af by og land, der muligvis kan hægte sig på eksisterende god natur? Bygge- og anlægsbranchens mange forskellige opgavetyper rummer et kæmpe skala-spænd, og det har betydning for hvilke arter, der potentielt flytter ind på projektområdet. Som udgangspunkt kan småskala-bynaturprojekter, der ligger klemmt inde mellem trafikerede veje, cykelstier og tæt bebyggelse,

først og fremmest fungere som vigtige naturformidlingsprojekter, mere end de kan gøre en reel forskel for arter. Større projekter i udkanten af byen derimod kan med den rette beliggenhed ende som levesteder for halvsjældne insekter, krybdyr og padder samt evt. endog agerhøne!

Figur 7. **Levested.** Kigger man nøje efter i det høje enggræs og blomsterengen, møder man, udover de sommerfugle, svirre-fluer og vilde bier, der søger pollen og nektar i blomsterne, et væld af forskellige arter. I vegetationen sidder almindelig græstæge, bærtæge, præstebille, kors- og kvadratedderkopper samt et væld af cikader, og i jordbunden er der myrer, løbebiller og jagtedderkopper. Ikke sjældne arter, men masser af liv!

Figur 8. **Blomsterressourcer.** Det er relativt nemt at sørge for rig adgang til pollen og nektar for mange af vores insekter, men det batter ikke, hvis ikke også vi hjælper dem ved at anlægge levesteder, de kan yngle og eventuelt overvinde i. Lille ildfugl lægger kun æg på rødknæ, så den art skal være rigt repræsenteret i området, hvis lille ildfugl skal overveje at flytte ind.

Figur 9. **Vand er lig med liv!** Et midlertidigt lavvandet vandhul, der er opstået pga. et område med komprimeret jord, er en gave til dit projekt! Lynhurtigt kan man observere liv såsom bug- og rygsvømmere samt vandkalve, der svømmer i det lave vand, tillige med guldsmede og vandnymfer, der patruljerer rundt over vandspejlet. De allerbedste lokaliteter kan måske tiltrække frøer og salamandre. Lad endelig sådanne vandhuller blive! Det skaber variation og grundlag for mere liv i dit projekt.

Figur 10. En smuk skovrandøje har for en stund slået sig ned på en solvarm havestol.

77 ARTER
- at hjælpe
i byen

Admiral

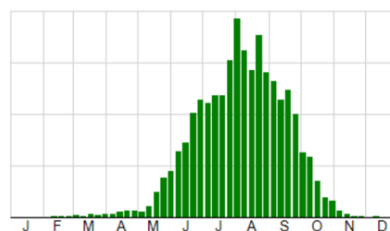
Red admiral
Vanessa atalanta

KENDETEGN: Med sin fløjlsorte grundfarve kombineret med rødorange og hvide striber – deraf navnet admiral, 'den beundringsværdige' – er admiralen er en prægtig sommerfugl. Larven, som er grålig og tornet, lever i et sammenspundet telt lavet af brændenældeblade. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder admiralen overalt i landet, selv over havet, når arten er på træk mellem Nord- og Sydeuropa. Typisk iagttages den sugende nektar på blomster eller saft fra halvgærede nedfaldsfrugter som blomster og æbler. **LEVESTED:** Larven lever på brændenælder, der helst skal stå

soleksponeret i kanten af et levende hegn eller krat. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have admiraler til at yngle, er der ingen vej uden om et 'vildt' område med brændenælder, larvens værtsplante, der står frodigt og soleksponeret. Voksne admiraler søger føde på hjortetrøst, knopurt, blåhat, og i haver og parker er sommerfuglebuske, purpursolhat, kæmpejernurt mv. populære. Særligt fremhæves skal blomstrende ved-bend, som i det sene efterår er en uovertruffen nektarkilde for de admiraler, der ikke er nået sydpå og nu forsøger at overvinde i Danmark.

Admiralen lægger udelukkende æg på brændenælder, hvor larven bruger to måneder på at udvikle sig til ny sommerfugl.

Admiraler ankommer til Danmark i april-juni, hvor hunnerne straks går i gang med at lægge æg. Den nye generation kommer frem i juli-september, og fordi hver admiralhun i forsommeren har lagt 1000 æg, er der langt flere individer om efteråret.

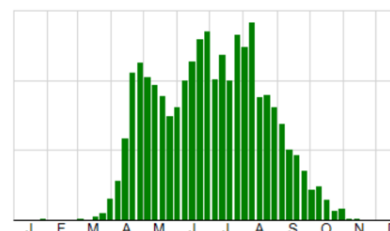

Agerhumle

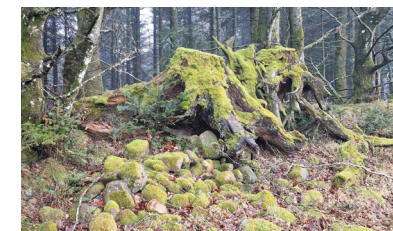
Common carder bee
Bombus pascuorum

KENDETEGN: Agerhumle er en lys grå-brun humlebi, der ser helt anderledes ud end de klassiske sort-hvid-gule arter. Jyske agerhumler er ræverøde på ryggen, mens sjællandske er sortbrune. Ofte er halen svagt orangerød. Agerhumlen er en såkaldt langtunget humlebi, der kan suge den søde nektar op fra - og bestøve - dybe blomster. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder agerhumlen overalt i landet, og den søger gerne nektar i haver og parker. **LEVESTED:** Agerhumlen anlægger typisk rede i forladte musehuller eller muldvarpeskud, hvor reden

fores med mos. De store overvintrende dronninger kommer frem i begyndelsen af april, mens arbejdere ses fra maj og fremefter. Arten kræver en kontinuerlig rigdom af blomster igennem hele sæsonen. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Agerhumle er en lidt mere krævende art end jordhumlerne og vil gerne anlægge reden i diger, skrænter eller jorddynger med muse- eller muldvarpehuller og mosdække. Sørg for nogle 'uordentlige' hjørner eller kvasbunker, hvor mus kan have reder. Disse overtages meget gerne af agerhumler.

Om foråret ses udelukkende dronninger, mens arbejdere og senere også hanner dominerer fra juni og fremover.

Et rigtig godt ynglelandskab til humlebier med adgang til en mængde hulrum – forladte musehuller og muldvarpegange, sten, trærodder mv.

Allike

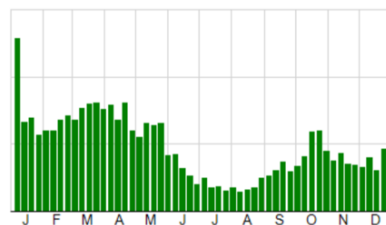
Jackdaw
Corvus monedula

KENDETEGN: Allike er en mindre kragefugl, der kendes på sin matsorte fjerdrag og grå nakke. På afstand kan allikeflokke ligner duer til forveksling. Typisk hører man den, før man ser den, idet den ustandseligt bruger sin vidtlydende stemme - kia! **HVOR SER MAN DEN?** Alliken ses overalt i byer og det åbne land. I vinterhalvåret gør den sammen med råger meget væsen af sig, når fuglene går til kollektiv overnatning i høje træer, ofte i tusindtallige flokke. Alliken er en fugl, man kan gøre 'halvtam', og mange finder stor fornøjelse i at studere artens åbenlyse nærvær og intelligens.

LEVESTED: Oprindeligt yngler alliken primært i hule træer og i fx forladte sort-spættehuller, men i byen har alliken fundet sig til rette i hulrum i bygninger, på afsatser og ikke mindst i skorstene, hvilket har givet den tilnavnet Danmarks farligste fugl, fordi den kan stoppe skorstene til. Den er ikke kræsen, når det kommer til redeplacering og yngler også gerne i redekasser til fx natugle og tårnfalk. Den finder føde i det åbne land, hvor den æder alskens smådyr. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Opsætning af redekasser til natugle og tårnfalk vil normalt også give mulighed for alliken.

Allike er en særdeles social fugl og ses både på trækket, under fouragering og ved overnatning i større flokke.

Allike ses året igennem, dog med en top under forårs- og efterårstrækket. Toppen i første uge af januar skyldes, at mange skynder sig at indtaste arten som ny 'års-art' efter nytår.

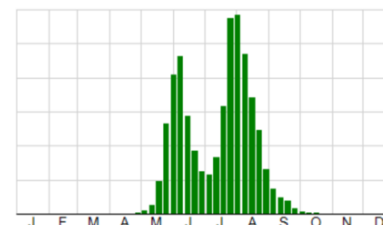

Almindelig blåfugl

Common blue
Polyommatus icarus

KENDETEGN: En af adskillige små blå sommerfugle, men suverænt den mest udbredte og almindelige. Hannens vinger er dybt himmelblå på oversiden, hunnens brunlige. Typisk vil man på undersiden bemærke en hvid kile i det grå, der adskiller den fra næsten alle andre arter. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder almindelig blåfugl overalt i det åbne land og i byerne, hvor der er tynd, blomsterrig vegetation og pletter med bar jord. Den er en karakterart på næringsfattige brakarealer og ruderaer i byen. **LEVESTED:** Almindelig blåfugl lægger æg på kællingetand, rødkløver, harekløver og andre små ærteblomstrede.

Planterne skal være soleksponerede og gerne med bar jord omkring, så mikroklimaet ved jordoverfladen bliver varmt. Larven lever oppe i planten. De store larver bliver i nogen grad 'passet' af myrer, som til gengæld får lidt sødt til ganen, såkaldt honningdug. Efterårsgenerationens larver overvintrer ved foden af larveplanten. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe almindelig blåfugl, er det vigtigt at sikre en rig forekomst af ærteblomstrede værtsplanter, som står soleksponeret på bar jord eller sand. Arealerne bør have en vis størrelse; det er ikke nok med en kvadratmeter her og der.

Arten har 3-4 generationer årligt, men der ses en tydelig for- og sensommertop, hvor arten er særligt hyppig.

Kællingetand og harekløver, der står på næringsfattig jord, er meget populære æglægningsplanter for almindelig blåfugl.

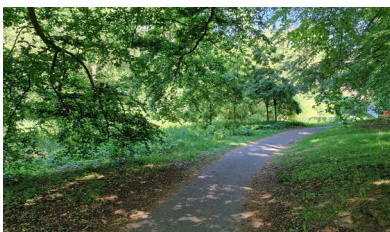
Almindelig oldenborre er et ordentligt svin af en bille med et åbent og frækt udtryk. Den vil man gerne sige hej til.

Almindelig oldenborre

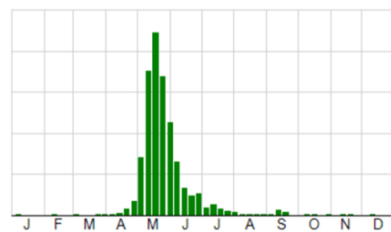
Common cockchafer
Melolontha melolontha

KENDETEGN: En meget stor og charmerende udseende bille, der nærmest ligner en lille bamse. Kropslængden er normalt op mod 30 mm, dækvinger og antenner er rødbrune, mens bugen er sort med hvide trekanter langs kropssiden. Antennerne er som hos andre torbister (en billefamilie) store og vifte-formede. Larven er en klassisk torbistlarve - fed, sammenkrummet og hvidlig. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder oldenborren i maj og begyndelsen af juni, når den sværmer højlydt omkring høje objekter, især løvtræer i det åbne land. Den tiltrækkes også af lyskilder om natten. **LEVESTED:** Oldenborren kommer frem i slutningen af april,

og efter endt sværmning lægger hunnen æg i jorden, hvor larverne bruger fire år på at leve af planterødder, inden de forvandler sig til voksne biller. Billerne findes altså i såkaldte kohorter, hvor der er fire år mellem de enkelte generationer. 1887-kohorten var vanvittigt stor og blev intensivt bekæmpet, idet larverne havde ædt rødder af frugttræer og afgrøder overalt. På en måned indsamlede man 3,75 millioner kg voksne oldenborrer! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Oldenborren er særdeles værdifuld som føde for mange fugle. Den kræver varierede landskaber med buske og træer og uforstyrret jordbund og partier med relativt bar jord.

Frodige arealer med buske, træer og en rig og relativt uforstyrret græs- og urteflora er gode oldenborre-lokaliteter, men arten er gået voldsomt tilbage.

Almindelig oldenborre er en forsommerart, som først i juni overlader pladsen til den langt mere almindelige og noget mindre sankthansoldenborre.

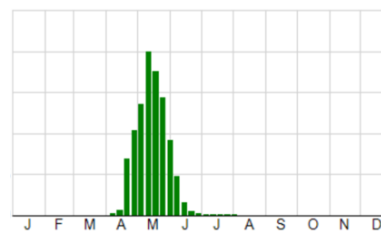

Aurora

Orange tip
Anthocharis cardamines

KENDETEGN: Aurora betyder morgenrøde, og hannen er da også helt umiskendelig med sine orange vingspidser. Hunnen ligner umiddelbart en lille kålsommerfugl, men adskiller sig fra disse ved en tydelig grønskælet tegning på vingeundersiden. **HVOR SER MAN DEN?** Aurora ses overalt i landet, hvor der er frodig skovbund eller krat med lys til bunden. Arten flyver fra midten af april og en god måned frem og søger gerne nektar på blomster i haver og parker, fx er den meget glad for mælkebøtter. **LEVESTED:** Hunnen lægger æg på en række forskellige korsblom-

strede planter i kanten af skov-bryn og krat. Mest populære er løgkarse og engkarse, men også flipkrave, tårnurt, vedvarende måneskulpe, kål mv. kan benyttes som værtsplante for larverne. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Aurora trives med frodige hegn, hække og skovbryn, hvor der i kanten står arter som fx løgkarse og mælkebøtte. Lad en meter eller to stå med 'vild' eller ikke-slået kant- eller overgangsvegetation mellem fx skov, krat, bryn og mere åbne områder – det vil også gavne en lang række andre arter knyttet til denne overgangszone.

Aurora er en udpræget forårsart, som ses fra begyndelsen af april og et par måneder frem.

Aurora-hunnen kan kendes på de grønskælede tegninger på vingeundersiden. Her lægger en hun æg på løgkarse i et skovbryn.

Biulv-hunnen kommer flyvende med en honningbi, som hun nu graver ned i en sandet skrænt.

Biulv

Beewolf

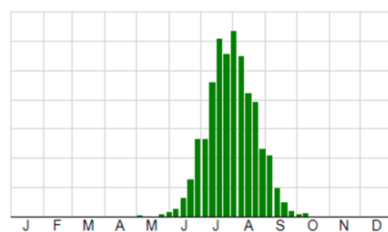
Philanthus triangulum

KENDETEGN: En gedehams tænker du måske umiddelbart, men biulven er en såkaldt gravehveps med klart gul bagkrop med tynde sorte striber, gule ben og et skarpt afsat hoved med relativt korte antenner og hvidt mundskjold. **HVOR SER MAN DEN?** Arten ses typisk i nærheden af blomster, hvor hunnen er på jagt efter honningbier. Man møder den også på yngelokaliteten, som typisk er sandede, sydvendte skrænter med stor solindstråling. **LEVESTED:** Biulven har ikke fået sit navn for sjov – den stikker og paralyserer honningbier, som den derefter graver ned som frisk larvemad i 'minegange' på sandede skrænter. På velegnede lokali-

teter kan der yngle ganske mange biulve, og man kan være heldig at iagttage, hvordan en stadig strøm af biulv-hunner kommer flyvende med 'friske' honningbier. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Flaskehalsen for biulv er mængden af yngelhabitat. Du kan hjælpe biulven, og andre barjordstilknyttede insekter, ved at etablere soleksponerede skrænter og insektvolde af sand og grus, som er så tilpas og næringsfattige, at de ikke umiddelbart gror til med græs og urter. Udsætning af honningbier er ikke et virkemiddel, vi anbefaler – der er allerede honningbier nok i landskabet!

Biulven ligner måske nok en gedehams, men vingerne ligger taglagt hen ad ryggen, hvor gedehamse har vingerne foldet ned langs siden af bagkroppen

Man kan møde biulv sommeren igennem.

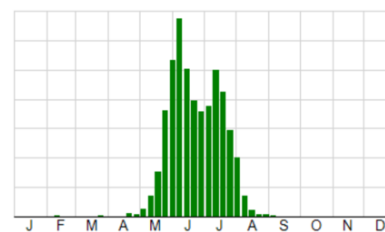
Blodplet

Cinnabar moth

Tyria jacobaea

KENDETEGN: En art, der med alle tænkelige midler signalerer giftighed! Mens larven ligner advarselstape, er den voksne blodplet gråsort med tydeligt karminrøde striber på forvingernes overside og skrigrøde bagvinger. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder typisk blodplet som larver på værtsplanten eng-brandbæger, eller som voksen sommerfugl, når den langsomt og lidt kraftløst flyver rundt i landskabet og med sine røde farver lyser op på lang afstand. **LEVESTED:** Blodplet har kun én værtsplante i Danmarks natur, og det er eng-brandbæger, som larverne lever på og akkumulerer gift fra. Den voksne

sommerfugl ses kun sjældent søge nektar. Larven overvintrer som puppe i jordbunden. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Der er temmelig meget ståhej om, hvorvidt eng-brandbæger skal bekæmpes eller ej, fordi planten er giftig for græssende husdyr – især, hvis den ender i hø. Men eng-brandbæger er en eminent god nektar- og pollenkilde for mange insekter, som er glade for kurvblomster, og man ser myriader af bier, svirrefluer og sommerfugle i den. Bekæmpelse af arten er derfor entydigt skidt for naturen. Lad eng-brandbæger stå!

Voksne individer af blodplet ses fra medio maj til juni, hvorefter larverne tager over. Overvintrer som puppe.

Den sort- og gulstribede blodpletlarve optager giftstoffer, når den æder af værtsplanten eng-brandbæger, og bliver derved selv temmelig giftig. Det signalerer den tydeligt!

Blå libel

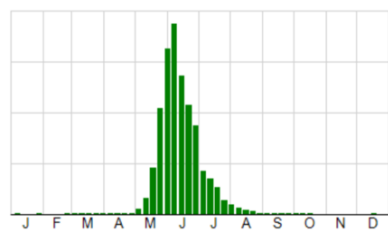
Broad-bodied darter
Libellula depressa

KENDETEGN: En stor, bredkroppet og kraftig guldsmed, som altid kan kendes på de sortbrune basalpletter på vingerne. Den udvoksede han er lyseblå på bagkroppen, hunnen gyldengul. **HVOR SER MAN DEN?** Blå libel ses ved alle mellemstore og større vandhuller, hvor der ofte vil være en håndfuld hanner, der aggressivt forfølger hinanden. Indimellem sidder hannerne frit fremme og overvåger territoriet. I modsætning til mosaikguldsmedene ses arten kun sjældent andre steder. **LEVESTED:** Blå libel stiller ikke de store krav til vand-

kvaliteten i 'sine' vandhuller, blot der er en rig bredvegetation, flade brinker og masser af solindstråling. Den er ganske hyppig ved vandfyldte regnvandsbassiner, hvor den ofte ses i selskab med andre almindelige guldsmedearter. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Ligesom alle andre guldsmede er blå libel afhængig af vand i hele sit nymfestadie, og vil man have guldsmede, er der derfor ingen vej uden om at anlægge lysåbne vandhuller med flade brinker. Sørg gerne for udsigtsposter til guldsmedene, fx i form af grene og stammer i vandet.

Et typisk vandhul for blå libel er et regnvandsbassin med stående vand og rig bredvegetation.

Blå libel er en forsommerart, men guldsmede er generelt hårdføre, og enkelte individer ses helt ind i august.

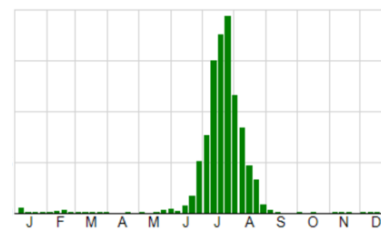

Blåhale

Purple hairstreak
Neozephyrus quercus

KENDETEGN: Blåhale er en sommerfugl, man let overser. Den er ganske lille med et vingefang på kun 3 cm. På oversiden, som man sjældent ser, er den pragtfuldt kongeblå, mens undersiden er grålig med hvid stribe og orange øjne. Bagvingerne ender i en lille 'hale'. **HVOR SER MAN DEN?** Man kan være heldig at se en blåhale, hvis man midt på sommeren kigger op i egetræers krone, også i byens parker. Pludselig er der et par sommerfugle eller 10, der lynhurtigt flakser rundt, inden de igen sætter sig. En sjælden gang ses blåhale i mere jordnær vegetation, typisk på brombær.

LEVESTED: Blåhalen er knyttet til større egetræer, hvor den lægger æg ved blomsterknopper, som larven lever af. Den voksne sommerfugl lever primært af honningdug fra bladlus. Forpupning sker i jorden under egetræet. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** For at hjælpe blåhalen, og et utal af andre arter, er det vigtigt at bevare egetræer af en vis størrelse og sørge for, at de får rigeligt lys. Ligeledes er det vigtigt, at der er rigelig plads på jorden under egetræet, hvor larven skal forpuppe sig.

Blåhalen er en højsommerart, hvis flyvetid strækker sig over hele sommerferien.

Ældre, lysstillede egetræer i byens parker er næsten altid værtsplante for blåhalen. I områder uden ældre egetræer kan der dog være langt mellem de små sommerfugle.

Her viser bysvalen sit allerbedste kendetegn, nemlig den hvide sukkerknaldovergump.

Bysvale

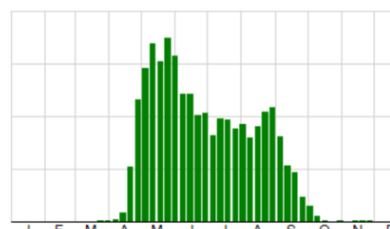
House martin
Delichon urbicum

KENDETEGN: Bysvalen er en typisk svale, der flakser rundt i jagten på flyvende insekter. Den kendes fra landsvalen på den tydelige hvide overgump og på, at halen blot er kløftet og altså ikke har ekstra forlængede yderfjer. Arten er meget vokal og har et tørt, knitrende drrrt-kald. **HVOR SER MAN DEN?** Man ser bysvalen overalt i landskabet, men primært omkring ynglelokaliteterne. Den er en rigtig sommerbebuder og ankommer først til Danmark omkring 1. maj. **LEVESTED:** Selv om by- og landsvale umiddelbart lyder som gode, meningsfulde navne, kan

bysvalen sagtens yngle talrigt på landet. I modsætning til landsvalen, der gerne anlægger sin rede godt beskyttet indendørs, kan bysvalen sagtens anlægge sin lerklinede rede under tagudhæng, i porte etc., også inde i midtbyen. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Der gælder én regel om svalereder – lad være med at rive dem ned! Fuglene er ankommet helt fra Afrika for at yngle lige her, og hvem har lyst til at være så ugæstfri, at man ikke har plads til svalerne? Hvis man virkelig har det svært med svaleklatter, kan man anbringe et klattebræt under reden.

Det kan være upraktisk med svalereder over indgangsdøre, men her ses, hvor effektivt et klattebræt kan være.

Bysvalen ankommer fra sidst i april og ses talrigt sommeren igennem inden afrejsen i august-september.

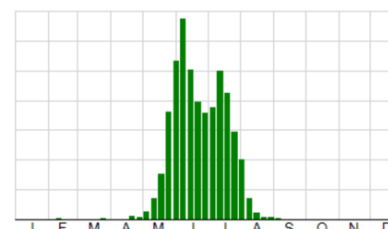

Butsnudet frø

Common frog
Rana temporaria

KENDETEGN: Butsnudet er en helt klassisk brun frø, der kendes fra skrubbudsens på, at den hopper i stedet for kravler. Den er svær at adskille fra spidssnudet- og springfrø, men disse er typisk ikke relevante i bymiljøer, hvor butsnudet frø vinder konkurrencen pga. sin større tilpasnings-evne. **HVOR SER MAN DEN?** Butsnudet frø træffes overalt i landet, og man møder den især i forårsperioden, hvor arten vandrer fra land til ynglevandhullet, og igen sidst på sæsonen, hvor vandringen går mod overvintringspladsen, som enten kan være på bunden af et vandhul eller i nedgravet i jorden i tæt krat. **LEVESTED:** Uden for

yngletiden lever butsnudet frø i varieret natur med skov, krat, store sten og mere åbent land. Grundet dens krav til fugtighed er den primært nataktiv. I yngletiden i marts-maj samles frøerne ved mindre, lavvandede, soleksponerede søer, LAR-bassiner og vandhuller, hvor parring og æglægning finder sted. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Velegnede ynglevandhuller er flaskehalsen for alle Danmarks padder. Anlæg derfor meget gerne små søer, regnvandsbassiner og havedamme med stor lysindstråling, rig vegetation og lav vanddybde i kanterne. Hold vandhullerne fri for ænder og fisk, idet disse æder meget paddeyngel.

Butsnudet frø ses i hele sommerhalvåret, naturligvis med en top i foråret, når arten begiver sig mod ynglevandhullerne.

Knudshoved Odde på Sydsjælland. Sådan ser et ideelt paddelandskab ud: Et lavvandet, soleksponeret ynglevandhul, store sten, skov, krat og åbent land.

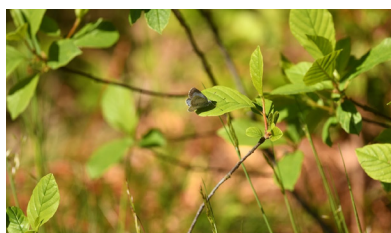
Citronsommerfugl

Brimstone
Gonepteryx rhamni

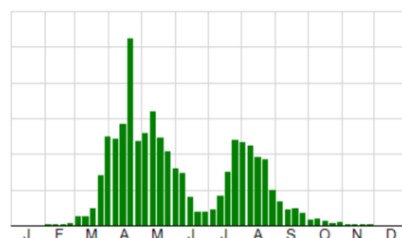
KENDETEGN: Citronsommerfuglen er en stor og umiskendelig art, især hannen, som er skriggul. Hunnen er mere bleg og kan på afstand forveksles med en kålsommerfugl, men har en tungere og mere svævende flugt. Ben, ansigt og pletter på vingen er pink.

HVOR SER MAN DEN? Man ser citronsommerfuglen overalt i landet, og idet arten strejfer meget omkring, kan man også møde den langt fra de skove, hvor den typisk yngler. Den kommer meget gerne til havens blomster, bl.a. sommerfuglebuske. **LEVESTED:** Citronsommerfuglen lægger primært

æg på tørst, men også vrietorn kan benyttes. Tørst gror generelt i skovlysninger og -bryn, hvor busken/det lille træ kan blive op til 4-6 meter højt, men trives som udplantet i haver, parker og omkring bebyggelse. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Udplantning af tørst er den letteste måde at skabe levesteder til citronsommerfuglen på. Tørst er ikke bare værtsplante for larven – når arten blomstrer i juni-juli, er den også en fremragende nektarkilde for andre bestøvende insekter som bier, svirreflugter og sommerfugle. De sorte stenfrugter ædes af fugle om efteråret.

Citronsommerfugl lægger æg på tørst i lysåbne skove, haver og parker.

Citronsommerfugl overvintrer som voksen og kommer frem i marts-april, hvor parring og æglægning finder sted. Den nye generation dukker op i juli og overvintrer.

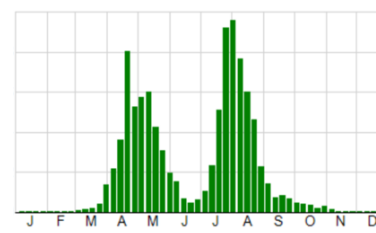

Dagpåfugleøje

Peacock butterfly
Aglaia io

KENDETEGN: Dagpåfugleøje er en stor og smuk sommerfugl, der kendes på sin vinrøde grundfarve og de store 'påfugleøjne', som tjener til at skræmme sultne fjender væk. Undersiden er ensfarvet mørk. Der er ingen forskel mellem kønnene. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder dagpåfugleøje overalt i by og land, hvor den meget villigt kommer til blomstrende urter, buske og træer. Om vinteren kan man møde den på tørre, kølige lofter og i udhuse, hvor den sidder i dvale. Bliver den forstyrret, fx af en mus, udsender den en hvæsende slangeagtig lyd, flakser med vingerne og åbenbarer 'øjnene'.

LEVESTED: Dagpåfugleøje lægger udelukkende æg på brændenælder, der helst skal stå både fugtigt og soleksponeret. Larverne lever socialt i store ansamlinger i nældeerne, beskyttet af spind. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe dagpåfugleøje, kan det enten ske ved at tilbyde brændenælder til æglægning eller rigelige nektarkilder til fouragering. Om efteråret er sankthansurt, hjortetrøst og mynte særligt populære, mens pil og mirabel er værdifulde i det tidlige forår, hvor der ellers kan være mangel på tilgængelig føde.

Dagpåfugleøje overvintrer som voksen og kommer allerede frem i marts-april måned, hvor parring og æglægning finder sted. Den nye generation dukker op fra slutningen af juli.

Æglægning finder sted på friske brændenældeskrud.

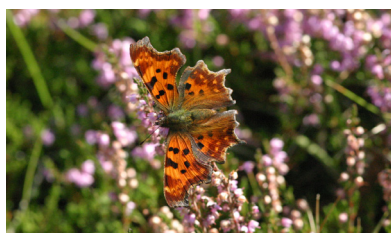
Det hvide c viser med al tydelighed, at den tilhører takvingefamilien. Den er lidt mindre end admiral og dagpåfugleøje.

Det hvide c

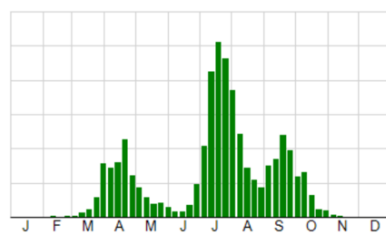
Comma
Polygona c-album

KENDETEGN: Det hvide c er en sommerfugl, der går lidt stille med dørene. Den kendes på den varmt orangerøde farve med sorte pletter og dybt takkede vinger. På den ensfarvet brune underside er der en fin lille hvid c-tegning. **HVOR SER MAN DEN?** Man kan møde det hvide c overalt i grønne områder, hvor skov, krat og åbent land veksler med hinanden. Den kommer også gerne til blomster i haver og parker, men i modsætning til fx nældens takvinge, admiral og dagpåfugleøje ses den normalt kun enkeltvis. **LEVESTED:** Det hvide c lægger i Danmark primært æg på brændenælder, men også humle, elm og pil benyttes. Arten

er specielt glad for haver, parker og skovlysninger, hvor værtsplanterne står halvfugtigt, men stadig varmt og soleksponeret. Den voksne sommerfugl overvintrer bl.a. i hule træer, tæt vegetation og krat. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man have det hvide c på besøg, skal man sikre en varieret struktur i beplantningen, hvor buske, krat og træer veksler med mere lysåbne områder, og hvor der er mulighed for, at brændenælder eller humle kan vokse op uden at blive slået ned. I det tidlige forår er det vigtigt, at der er adgang til fx blomstrende piletræer, som er en særdeles populær nektarkilde for mange tidlige insekter.

Det hvide c yngler i frodige skovkanter og -lysninger, hvor den lægger æg på fx brændenælde og humle.

Arten har én årlig generation, som kommer frem i juli og ses efteråret igennem, inden den går til overvintring og dukker op igen i marts-april.

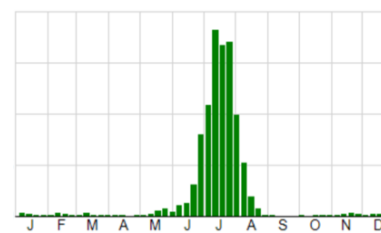

Det hvide w

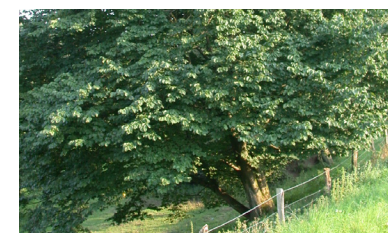
White-letter hairstreak
Satyrium w-album

KENDETEGN: Det hvide w er en lille sommerfugl, som har fået sit navn pga. undersidens tegning, der bagest ligner et lille hvidt w. Den tilhører underfamilien af busksommerfugle, som typisk har 'haleved-hæng', der skal ligne antenner og tiltrække sig fugles opmærksomhed, så de lader vitale kropsdele i fred. **HVOR SER MAN DEN?** Det hvide w iagttages typisk på blomster i haver og skovlysninger, hvor den gerne besøger hvide skærmpflanter og meget ofte ses på de invasive, men stærkt nektarholdige canadisk og sildig gyldenris. **LEVESTED:** Det hvide w lægger æg på elmetræer, hvilket er

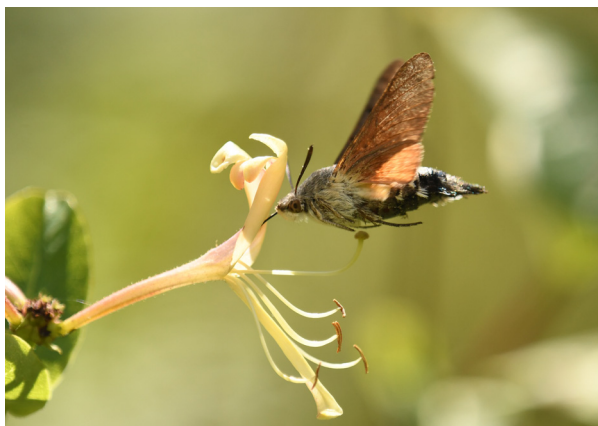
forklaringen på, at den i en lang årrække har været ganske fåtallig. Trods det faktum, at elmesyge har taget livet af de fleste ældre elmetræer i landet, har sommerfuglen vist sig overraskende hårdfør ved i stedet at udnytte unge, hurtigtvoksende elmetræer, der skyder villigt fra basis. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Det hvide w er helt afhængig af elmetræer, og vil man hjælpe arten, er der ingen vej uden om at lade unge elmetræer blive større – eller evt. at udplante nye træer. Træerne skal stå soleksponeret, og der skal være bar jord eller tynd vegetation under træerne, hvor forpupningen finder sted.

Det hvide w er en højsommerart, der kun ses på vingerne fra slutningen af juni til begyndelsen af august.

Det hvide w lægger æg på elm, gerne ældre elmetræer, som imidlertid er blevet meget sjældne pga. elmesygen. Yngre skud af elm kan dog også understøtte arten.

Duehale er en af vore langtungede aftensværmer, der gerne suger nektar på dybe blomster som kaprifolie. Den kendes på de orange bagvinger.

Duehale

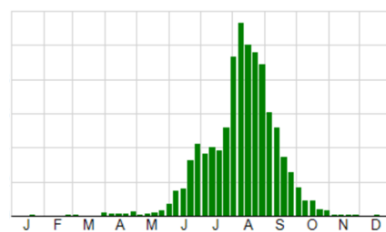
Hummingbird hawkmoth
Macroglossum stellatarum

KENDETEGN: Der er intet insekt i Danmark som den dagaktive natsommerfugl duehalen, der så ofte er blevet indrapporteret som en fugl! Og den voksne sommerfugl kan da også godt minde meget om en kolibri, når den svirrer lynhurtigt rundt mellem blomsterne for pludselig at stå helt stille i luften, når den har fundet en dyb blomst med lækker nektar. Kroppen er grå, bagvingerne orange og halen 'dueagtig'. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder duehalen overalt i vores natur, hvor der er nektarrige dybe blomster, både i haver, parker og i den vilde natur. Som træksommerfugl, der kommer helt fra Middelhavsområdet, kan duehalen variere meget i antal fra år til år - nogle år ses mange

individer, andre år er den tæt på fraværende. **LEVESTED:** Duehale lægger æg på gul snerre, hvor larven udvikler sig i løbet af sommeren. De voksne sommerfugle strejfer meget omkring og kan træffes selv midt inde i byen. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Indtil for nylig antog man, at duehale klækket i Danmark gik tabt, fordi de ikke evner at trække til Sydeuropa. Talrige observationer har dog dokumenteret, at de i tusindvis trækker retur sydpå, og at arten måske ligefrem formår at overvinde i Danmark. Duehale er med andre ord en 'god' dansk art, som vi kan hjælpe ved udsåning af gul snerre på tørre, sandede ruderater og brakarealer.

Æglægning finder sted på gul snerre, som kræver uforstyrret, næringsfattigt græsland.

Som træksommerfugl ankommer duehalen sydfra i april-juni, hvorefter æglægning finder sted. Den nye generation kommer frem i sensommeren og trækker sydover i løbet af efteråret.

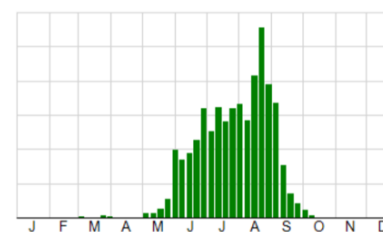
Larven af dueurt-sværmer er med sit vanvittige udseende helt umiskendelig.

Dueurtsværmer

Elephant hawk-moth
Deilephila elpenor

KENDETEGN: "Jeg har fundet en larve af en slags, der ligner en lille slange. Hvad er det?" Så ved vi, at finderen står med larven af en dueurt-sværmer, der skræmmer rovdyr ved at ligne noget meget farligt. Den voksne natsommerfugl skræmmer til gengæld ingen med sin jager-flylignende krop pragtfuldt farvet i lyserød og oliven. **HVOR SER MAN DEN?** Den voksne sommerfugl ses kun meget sjældent i naturen, idet den skjuler sig i dagtimerne. I skumringen kan man dog være heldig at se den svirre foran dybe blomster som kaprifolie eller andre dybe blomster, ligesom den meget gerne kommer til lys om natten. Til gengæld er larven

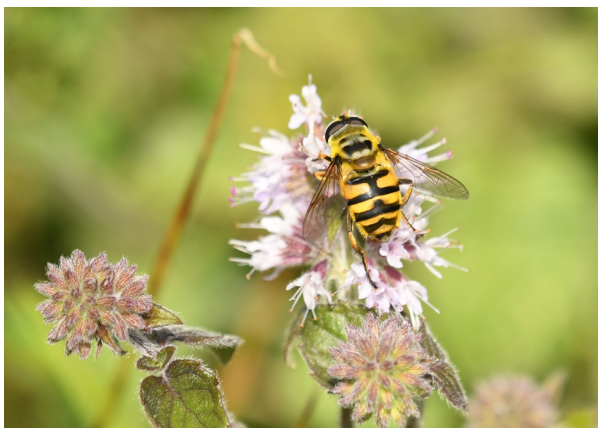
en, man ofte møder, enten på jorden eller i dueurt eller gederams. **LEVESTED:** Dueurt-sværmer lægger æg på enten gederams eller dueurt, gerne hvor disse står mange sammen, og eftersom lodden dueurt er en klassisk naturlig indvandrer i LAR-områder, er dueurt-sværmeren en art, men med en vis rimelighed kan forvente. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vi har ofte en tendens til at ville alle høje planter og stauder til livs for at fremske plantesamfund med små, nøjsomme arter, men på næringsrige, halvfugtige lokaliteter, hvor vegetationen naturligt bliver høj og frodig, er der ingen grund til at kæmpe mod naturen. Lad dueurt og gederams stå!

Dueurtsværmer er en højsommerart, som ofte registreres, når den kommer til lys.

Et næringsfattigt brakareal med gederams er et populært levested for larven af dueurt-sværmer.

Dødningehoved-svirreflue

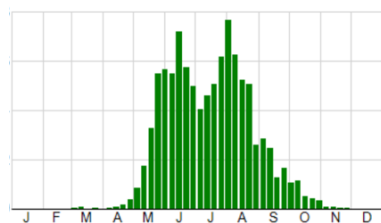
Batman hoverfly
Myatropa florea

KENDETEGN: Dødningehoved-svirreflue er en stor svirreflue, der ud over hvepsetegningen på bagkroppen kendes på sine grå markeringer på forkroppen, der med lidt god vilje kan ligne et dødningehoved. Ligheden med hvepse/bier er en såkaldt beskyttelseslighed, mimicry. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder dødningehoved-svirreflue på blomster. Tidligt på sæsonen er den meget glad for hvide skærmbloster som skvalderkål, men den ses også i arter som hjortetrøst, merian, timian, vild gulero og rejnfan. Sidst på sæsonen iagttages den ofte på blomstrende vedbend. **LEVESTED:**

Larven lever i vandfyldte hulheder i gamle træer, typisk løvtræer eller skovfyr, og da den har et ånderør, kan den leve dybere end flere af de konkurrerende arter. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Bevar ældre, knudrede træer, fx gamle frugttræer, i haver og parker. Gamle træer er et værdifuldt levested for mange arter, og vandfyldte hulheder er et helt særligt levested, som ud over dødningehoved-svirreflue huser en lang række andre og ofte truede arter. Som voksen har dødningehoved-svirreflue brug for blomsterressourcer, og der er en udpræget tendens til, at man ser den på hjemmehørende arter.

Larven af dødningehovedsvirreflue lever i vandfyldte hulheder i træer, fx spættehuller eller hulheder efter lynnedslag.

Dødningehoved-svirreflue ses igennem hele sommerhalvåret. Den har to generationer årligt.

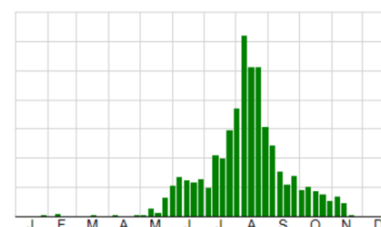

Egegræshoppe

Oak bush-cricket
Meconema thalassinum

KENDETEGN: En mellemstor, slank og knaldgrøn løvgræshoppe med lange klatreben og meget lange antenner. Hunnen har en svagt krummet læggebrod, og vingerne når ud over bagkropspidsen. For det utrænede øje antages egegræshoppe og andre løvgræshopper ofte for knælere, men de har ikke lang hals og gribeben. **HVOR SER MAN DEN?** Egegræshoppen ses meget ofte i bymæssig bebyggelse med gamle træer. Her kan den iagttages siddende på blade, på mure eller rækværk, og den kommer nogle gange til lys og kan ligefrem træffes inden døre. Den træffes ofte meget

langt hen på efteråret, hvor hunnen begiver sig på jagt efter egnede steder at lægge æg. **LEVESTED:** Egegræshoppen lægger æg i barken af gamle løvtræer, gerne eg, men andre knudrede træer kan også bruges. Den voksne græshoppe er ikke specielt kræsen og lever både af plantekost og bladlus. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Hvis man gerne vil huse egegræshoppen, er det vigtigt, at man lader gamle træer med knudret bark stå. De er ikke blot levested for nymfen af egegræshoppe, men også for en lang række andre arter af fx biller, sommerfugle og edderkopper.

Egegræshoppen ses først hen på sommeren og kan iagttages til begyndelsen af november.

Med sin lange læggebrod lægger hunnen af egegræshoppe æg i barkrevner på ældre parktræer.

Egernet er meget glad for nåletræer, hvis kogler er en værdifuld fødekilde om vinteren. Yngel foregår i en rede tæt på stammen.

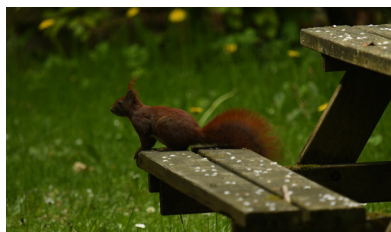
Egern

Red squirrel
Sciurus vulgaris

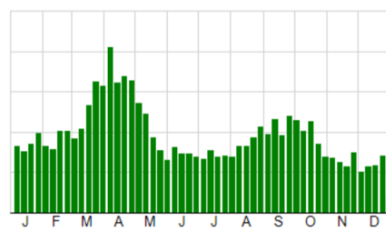
KENDETEGN: Egernet er kendt af alle. I Danmark findes den i to udgaver, en rød og en meget mørkebrun/sortbrun udgave, begge med hvid mave. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder egernet overalt i Danmark, men der er steder, hvor man ser dem langt oftere end andre! I større parker med varieret træbeplantning kan de være allestedsnærværende, mens de i vild natur kan optræde mere spredt. Der er næppe nogen tvivl om, at vinterfodring på foderbrætter kan medvirke til at opretholde en lokalt høj bestand.

LEVESTED: Egernet yngler i høje træer,

typisk i nål, hvis kogler også er vigtige som vinterføde. Den foretrækker varierede landskaber med et rigt udvalg af nødder, frø og bær, og i ynglesæsonen plyndrer den tillige fuglereder, ligesom den gerne æder større insekter og larver. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe egernet, er det vigtigt at lade gamle træer stå, ligesom det gælder om at bevare nåletræer, både som ynglested og som spisekammer. Også udplantning af nøddetræer som fx hassel vil tilgodese egernet og en lang række andre arter.

I byernes parker kan der være en stor bestand af egern, især hvis der er en blandet træbevoksning.

Egern ses hele året. Arten er standfast sæsonen igennem og generelt meget dårlig til at sprede sig.

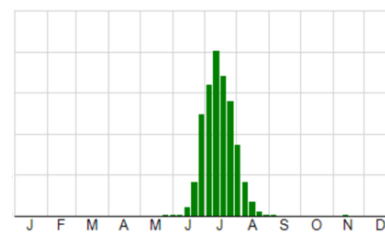

Engrandøje

Ringlet
Aphantopus hyperantus

KENDETEGN: Engrandøje er lidt mindre end en kålsommerfugl og flyver ganske kraftløst lavt over vegetationen. På oversiden er den ensfarvet mørk, mens vingeundersiderne er sart lerbrune med en række smukke 'øjepletter'. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder engrandøje næsten overalt, hvor der er højt, uklippet græs. Den kan godt lide arealer med en vis fugtighed og er ofte særdeles talrig i skovlysninger med læ og varme. Inde i byen møder man den typisk på brak- eller byggemodningsarealer, ligesom den ofte ses i LAR-områder med høj vegetation.

LEVESTED: Hunnen lægger æg på forskellige arter af græs, herunder svingel, kamgræs, hundegræs og rapgræs. Den søger meget gerne nektar på brombær, rejnfan, eng-brandbæger og tidsler og må betragtes som en rigtig 'frodighedsart'. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe engrandøje, skal man lade græsset gro, gerne i områder, hvor der også er plads til blomstrende højstauder og buske som fx brombær. Den har ikke brug for vidtstrakte arealer med højt græs, men lune hjørner uden slåning vil blive værdsat.

Engrandøje er en højsommerart, som begynder at flyve midten af juni og ses talrigt juli igennem, inden den hurtigt bliver fåtallig i august.

Engrandøje træffes ofte på 'restarealer', som ligger mellem bebyggelse, og hvor græsset ikke slås i bund.

Firebåndet blomsterbuk er meget glad for skærmpplanterets korte og lettilgængelige blomster

Firebåndet blomsterbuk

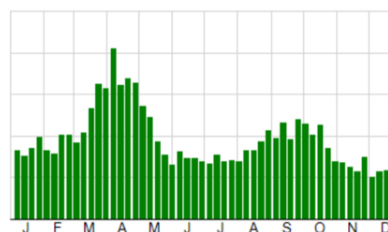
Four-banded longhorn beetle
Leptura quadrifasciata

KENDETEGN: En relativt stor bille, godt 15 mm, som kendes på sin sorte grundfarve og fire store orangegule pletter på hver dækvinge, som næsten flyder sammen i midten og dermed danner tværbånd. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder typisk firebåndet blomsterbuk, når den sidder i blomster, gerne i læfyldte skovlysninger og krat. Eftersom den typisk sidder ganske stille, skal man lige have indstillet søgeblikket, men når først det er sket, lægger man mærke til den mange steder. **LEVSTED:** Larven af firepletlet blomsterbuk lever i liggende dødt ved, hvor den bruger to år på at forvandle sig

til voksen. Den voksne blomsterbuk søger pollen på en lang række af højsommerens frodige blomsterplanter – særligt populære er tidsler, røllike, skvalderkål, angelik, hjortetrøst og brombær. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe firebåndet blomsterbuk, handler det først og fremmest om at sikre adgang til dødt ved, enten i form af stubbe, brændestabler eller fritliggende større stammer. Det er vigtigt, at det døde ved har kontakt med en lidt fugtig jordbund; knastørre stammer er et virkelig dårligt levested for de fleste vedboende arter!

Larven af firebåndet blomsterbuk lever i dødt ved af større løvtræer.

Arten er en højsommerart, som primært træffes på skærmpplanter, først på sæsonen kørvæl og skvalderkål, senere bl.a. angelik, men den træffes også på brombær, røllike mv.

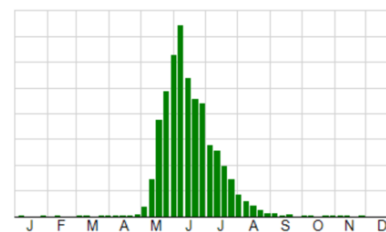
Fire pletter i hver side – så er det firepletlet libel!

Firepletlet libel

Four-spotted chaser
Libellula quadrimaculata

KENDETEGN: Firepletlet libel er med et vingefang på godt 9 cm og en kropslængde i underkanten af 5 en stor guldsmed. I flugten, hvor man typisk ser den, giver den et relativt kompakt og brunolivert indtryk, hvor man typisk bemærker lidt gullige flanker. Sidsende tæt på, lægger man mærke til, at den har to sorte pletter forrest på hver vinge, ligesom vingerne inde ved basis har mørke felter. **HVOR SER MAN DEN?** Hvis der er firepletlet libel ved et vandhul, vil man i godt vejr i maj-juni lynhurtigt bemærke den, når guldsmedene ustandseligt patruljerer frem og tilbage langs kanten, og hannerne

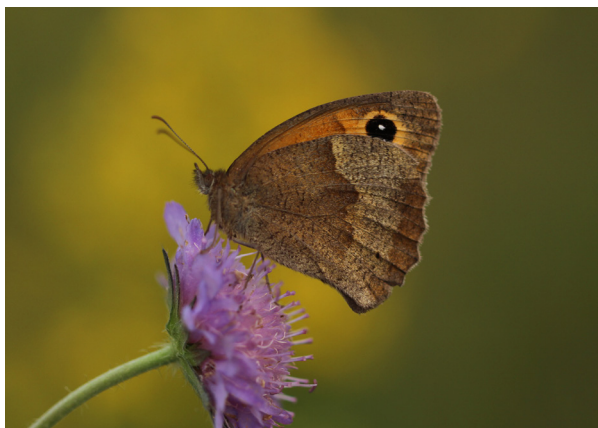
foretager drabelige jagtmanøvrer efter hinanden og efter hunnerne. Ofte sætter de sig kortvarigt på en 'udkigspost' i kanten af vandhullet. **LEVSTED:** Firepletlet libel er en højmobilitet art, der lynhurtigt koloniserer alle former for vandhuller, der bare er nogenlunde rene. Den er suverænt den mest almindelige store guldsmed ved vore vandhuller. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe firepletlet libel og andre vandhulsdyr, er det vigtigt at anlægge rene, lavvandede vandhuller, hvor en rig bredvegetation har mulighed for at etablere sig.

De første fireplettede libeller ses i begyndelsen af maj, og derefter kan den iagttages hele sommeren i mere og mere slidte udgaver.

Firepletlet libel findes ved næsten alle vandhuller, det skal være pænt ringe, før den ikke er der!

Græsråndøje er nem at kende med de orange forvinger med et enkelt øje.

Græsråndøje

Meadow brown
Maniola jurtina

KENDETEGN: En mellemstor, brunlig sommerfugl, der på afstand synes ensfarvet, men som tættere på afslører orange forvinger med en relativt tydelig øjeplet samt gråbrune bagvinger, der på undersiden har et hvidligt bånd. Flugten synes lidt tøvende og flaksende – græsråndøjer har sjældent travlt!

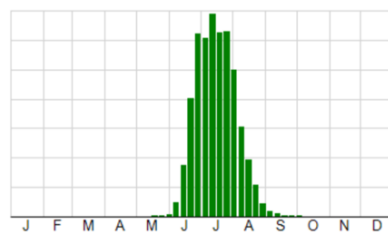
HVOR SER MAN DEN? Græsråndøje er en af vores allermest almindelige sommerfugle, og når man ser bort fra de trækkende arter, er det typisk den, der indrapporteres flest af på et år. Man møder den overalt på arealer med højt græs, både i byerne og i det åbne land, og den kommer flittigt til blomster i højsommeren. **LEVESTED:** Hunnen lægger æg på en

lang række forskellige græsser, også de mest almindelige og udbredte som fx rajgræs, svingel, rottehale, rapgræs og fløjlsgræs.

SÅDAN KAN DU HJÆLPE: Græsråndøje er en af de letteste sommerfugle at hjælpe, idet den blot har brug for partier med højt, uklippet græs for at yngle. Et let høslæt, gerne i form af mosaikslåning, skader ikke larverne, især hvis det afklippede materiale placeres i stakke eller kvashegn på området, og pupperne kan fortsætte deres udvikling. Den voksne sommerfugl sætter stor pris på nektarbomber som bl.a. rejnfan, brombær og tidsler.

I let tilgroet græsland er græsråndøje umådeligt almindelig.

De første græsråndøjer ses i månedsskiftet maj-juni, og nogle gange holder en sen 2. generation ud til hen i september.

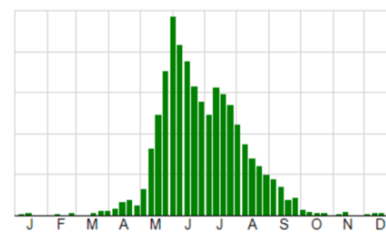

Grøn guldbasse

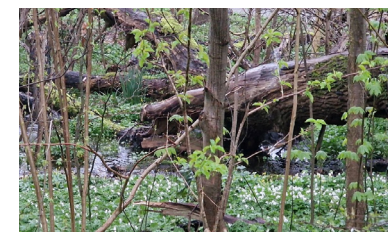
Rose chafer
Cetonia aurata

KENDETEGN: Ser man en pragtfuldt metalisk skinnende knaldgrøn bille, med en kropslængde i underkanten af 2 cm, er der med stor sandsynlighed tale om en grøn guldbasse. Den har en nærtstående søsterart, kobberguldbasse, der ligner meget, men som normalt er lidt mere kobberfarvet, men kobberguldbasse har næsten altid hvide støvpletter på forkroppen, hvor grøn guldbasse kun har pletterne på dækvingerne. Begge arter kan lede tankerne hen på en diskokugle. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder grøn guldbasse på blomster, hvor den er umådeligt glad for nektar og pollen fra hvidblomstrede buske, fx hyld, røn, hvidtjørn

og hæg. Den er dog også umådeligt glad for tidsler og skvalderkål – bare der er masser af mad! **LEVESTED:** Larven af grøn guldbasse lever i trøsket (svampeinficeret) træ, hvor den æder alt det, som er i gang med at nedbryde træet, dvs. andre smådyr, ekskrementer og ikke mindst svampe. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Grøn guldbasse trives fint i byerne, blot der til larven er adgang til mellemstort til stort dimensioneret dødt ved, der ligger på halv-fugtig jord og modtager en vis mængde sollys. Desuden bør der være en rig forekomst af hvidblomstrede buske i nærheden.

Grøn guldbasse har en lang flyvetid, men kulminerer typisk ifm. 'den hvide bølge', de hvidblomstrede buske i maj-juni.

Dødt ved i skovbunden, gerne små-komposteret, er levested for grøn guldbasse og mange andre biller.

Grønåret kålsommerfugl

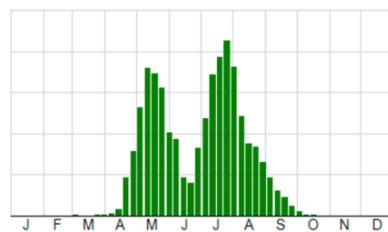
Green-veined white
Pieris napi

KENDETEGN: Grønåret kålsommerfugl er en af vores fem hvide sommerfuglearter, de andre er stor og lille kålsommerfugl, sortåret hvidvinge og aurora. Grønåret kålsommerfugl er den mindste af kålsommerfuglene, ofte kun marginalt større end aurora-hunnen, som den ligner meget i flugten. Siddende bemærker man dog øjeblikkeligt grønåret kålsommerfugls grønne streger på undervingen, som kan være mere eller mindre udviskede, men aldrig helt væk. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder grønåret kålsommerfugl overalt i landskabet, også i byen og i det dyrkede agerland, hvor den lægger æg på korsblomstrede. Den flyver typisk

lidt energiforladt og sætter sig ofte for at fouragere på fx blomstrende buske eller mælkebøtter. **LEVESTED:** Larven lever på korsblomstrede, hvor arter som fx løgkarse, vejsennep og engkarse er særligt populære. Grønåret kålsommerfugl er dog ingen kostforagter og går fx også meget gerne på kål i haven! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Grønåret kålsommerfugl er særdeles let at hjælpe i bynaturen. Lidt hjørner og kanter, hvor korsblomstrede får lov til at blomstre, gerne lidt fugtigt, er tilstrækkeligt, men vil man gerne have et væld af kålsommerfugle i begge generationer, er det vigtigt med kontinuerligt tilgængelige blomsterressourcer.

Et blandet græslandskab med lidt kål, løgkarse eller vinterkarse er levested for grønåret kålsommerfugl.

Grønåret kålsommerfugl har to årlige generationer og flyver fra tidligt forår til langt hen på efteråret.

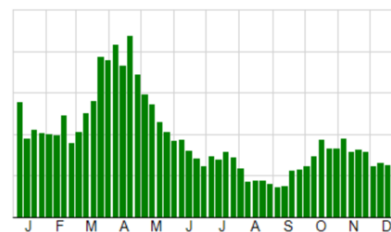
Gærdesmutte

Wren
Troglodytes troglodytes

En nuttet lille matbrun fugl med strithale kan ikke være andet end gærdesmutte.

KENDETEGN: En bittelille fugl, der nærmest giver mindelser om en mus. Helt umiskendelig med sin brune farve og strittende hale. Hvad den ikke har i størrelse, har den til gengæld i stemme (det kender vi fra hunde!), og dens pragtfulde trillende sang har fået mange til at antage den for at være en nattergal. Sammen med rødhalsen er den vores eneste vintersanger, idet hannen også markerer sit vinterterritorium. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder gærdesmutteren overalt, hvor der er krat, træer og buske. Den er især glad for krat med mængder af grene og kviste, hvor den kan luske rundt i skjul uden at vise sig for meget frem. Man ser den derfor

typisk kun i korte glimt. Den fouragerer ofte tæt på huset og bygninger, hvor edderkopper og andre smådyr er lette at opdage. **LEVESTED:** Gærdesmutteren anlægger typisk sin kugleformede rede i tæt kratvegetation, gerne hvor der er en smule fugtigt og derfor nem adgang til smådyr sommeren igennem, også i tørkeperioder. Hannen bygger meget generøst flere reder og lader hunnen vælge den, hun finder bedst egnet. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Gærdesmutteren er nem at hjælpe, idet den i yngletiden sætter stor pris på tætte krat eller store kvashegn, gerne iblandet lidt stenbunker og store rodknolde. Den kommer ikke til foderbrættet om vinteren.

Som standfugl ses arten hele året, måske med en lille top i foråret, hvor arten registreres hyppigt pga. den kraftige sang.

Gærdesmutteren er meget glad for kvashegn og tætte krat.

Gåsebille

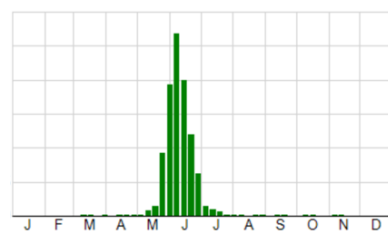
Garden chafer
Phyllopertha horticola

KENDETEGN: Gåsebillen er en relativt kompakt, ca. 1 cm lang bille med brunlige vinge og grønskindende forkrop. Larven er en hvidlig, saftig krummerik, op til 1,5 cm lang. Antennerne har en tydelig klump for enden, hvilket afslører tilhørsforholdet i gruppen af torbister – en billefamilie, der indeholder en række arter, der enten er gået meget tilbage eller helt uddøde fra Danmark. **HVOR SER MAN DEN?:** Gåsebillen ses sværmende over græsplæner og græsland fra begyndelsen af juni og en lille måned frem. Den er meget almindelig på græsarealer, især på lidt lettere jorder.

LEVESTED: I lighed med de nært beslægtede oldenborrer lever gåsebillelarven af planterødder, primært græsrødder, og når de voksne biller er klækket, ses de ofte sværme i massive mængder over græsset. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** De fleste vil gerne have færre gåsebiller, ikke flere, for græsset kan godt komme til at se lidt anløbet ud. Gåsebillelarver er imidlertid meget vigtige som føde for bl.a. stær, solsort og andre fugle, og græsset kan normalt sagtens klare gåsebillernes angreb. Sprøjt derfor aldrig græsplænerne!

Gåsebiller sværmer over ekstensivt plejet græsplæne.

Gåsebillen er en udpræget forsommerart, og allerede fra slutningen af juni er årets sværmning overstået.

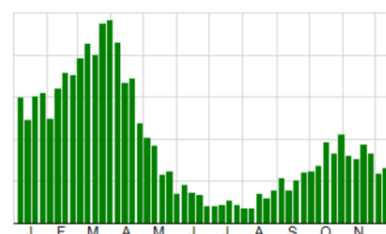
Halemejsen

Long-tailed tit
Aegithalos caudatus

Halemejsen er en meget charmerende og letgenkendelig fugl, der på elegant vis kombinerer sort, hvid og lyserød.

KENDETEGN: Halemejsen tager man ikke fejl af. En lille charmetrøld af en vatbold med en ekstremt lang hale, og eftersom den nærmest altid færdes i flokke, vil man ofte kunne finde en ny fugl at kigge på, hvis den første har gjort sig usynlig. Arten findes i to udgaver, hhv. en med kridhvidt hoved og en med sort øjenstriben. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder halemejsen i lysåben skov og krat, hvor fuglene typisk lader sig høre, før man ser dem. Stemmen er en tør knitren afvekslende med høje pibelyde. Fuglen

kommer gerne i flok til foderbrættet om vinteren, hvor den er specielt glad for mejsekugler. **LEVESTED:** Halemejsen yngler i blandet løvskov og krat, hvor reden anbringes i en grenkløft og altså ikke i hulninger som er kendetegnet for de øvrige mejser. Reden er kugleformet, kunstfærdigt bygget af mos, fjer, lav og spindelvæv. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Halemejsen kan hjælpes ved at etablere (eller bevare!) ældre krat og skov på relativt fugtig bund, gerne langs vandløb, grøfter eller søer.

Halemejsen registreres primært i vinterhalvåret, hvor store flokke strejfer rundt.

Ældre krat i nærheden af regnvandsbassiner eller langs vandløb er en klassisk yngelokalitet for halemejsen.

Hare i løb.
Dette er ikke og
har aldrig været
en kanin!

Hare

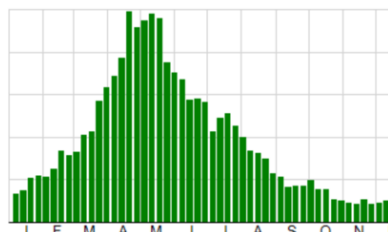
Brown hare
Lepus europaeus

KENDETEGN: Haren er kendt af de fleste! Med sine lange ører, store let udstående øjne og meget lange bagben kan ikke engang kanin for alvor anses for at være en forvekslingsmulighed. **HVOR SER MAN DEN?** I bymiljøer ses haren typisk i parker, på kirkegårde og større grønne områder, hvor den har gavn af, at der inde i byen kun sjældent findes løse hunde, og at folk har en tendens til at blive på stierne, så haren har hjørnerne for sig selv. Om natten er den mere aktiv og kan iagttages løbe frit omkring i gadelampens skær. **LEVESTED:** Haren lever af friskgrøn planteføde, både urter og kort græs, og den sætter således stor pris på

urterige brugsplæner og deciderede græslandsarealer. Yngel foregår normalt i ly af krat, hvor haren kan få flere kuld killinger fra tidligt forår til langt hen på sommeren. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe haren i byen, og give folk den oplevelse det er at opleve et af vores ikoniske pattedyr tæt på, er det først og fremmest vigtigt at håndhæve forbud mod løse hunde samt af skabe uforstyrrede hjørner med højere vegetation og krat, som haren kan skjule sig i. Haren mangler typisk ikke føde i vores byer, især ikke, hvis græsset er grønt, og der er urter i det!

Typisk harelandskab i bynaturen. Blandt åbent land med masser af blomster og frisk græs.

Harer er mest aktive, når hormonerne i forårmånederne går amok, og derfor ses de oftere i denne periode end i fx efteråret.

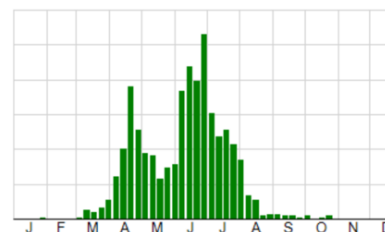

Havehumle

Garden bumblebee
Bombus hortorum

KENDETEGN: En bemærkelsesværdigt langsnudet humlebi med en meget lang tunge. Dronninger bliver godt 2 cm lange, arbejderne noget mindre. Havehumlen kendes på, at den har gult 'dobbeltbånd' bagest på forkroppen og forrest på bagkroppen – altså omkring stilken. Dette dobbeltbånd adskiller den fra de korttungaede jordhumler, der ellers også er sorte med gule striber og hvid hale. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder typisk havehumlen, når den fouragerer på dybe blomster, som mange andre insekter ikke kan komme til. I det tidlige forår ses den meget gerne på hulkravet kodriver, mens den sidst på sæsonen ses på arter som

torskemund og balsamin. **LEVESTED:** Den voksne havehumle er specialiseret på blomster med et langt kronrør, så den findes typisk på lokaliteter med mange læbeblomster, maskeblomster som torskemund og skjaller eller rødkløver. Om foråret ses den ofte på bl.a. blodribs. Havehumlens rede er fundet i forladte muldvarpereder, musehuller under kvashegn, tuer af græs og mos og i stendiger – bare der er tørt og beskyttet mod rovdyr. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe havehumlen, er stendynger, kvasbunker, mos, muldvarpeskud og musereder gode redepladser. Derudover sætter den stor pris på dybe blomster.

Først på sæsonen ses dronningerne, mens arbejderne dukker op midt på sommeren. Nye dronninger hænger ofte lidt ud hen på efteråret.

Kvashegn og stenbunker med mos er typiske ynglesteder for havehumlen.

Kombinationen af røderød ryg og hvid hale er unik for hushumlen!

Hushumle

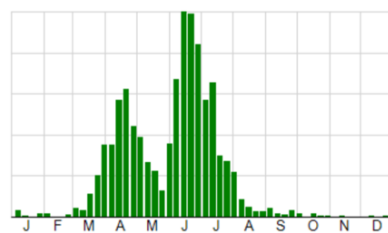
Tree bumblebee
Bombus hypnorum

KENDETEGN: Hushumlen er en mørk humlebi med røderød ryg og hvid hale. Dronningerne er små 2 cm lange, arbejderne er noget mindre. Kombinationen af rød ryg og hvid hale er unik for hushumlen, men nogle gange kan der optræde mørke eksemplarer, som ligner alt muligt andet. **HVOR SER MAN DEN?** Hushumlen er en art, man sjældent ser det store til, medmindre man har den ynglende i en gammel redekasse eller i et hulrum i udhuset eller endog i husmuren. Da kan den til gengæld gøre pænt meget væsen af, og den anses for at være den mest aggressive af vore humlebier!

LEVESTED: For 100 år siden var hushumlen meget sjælden i Danmark, men den har bredt sig voldsomt nordover og findes nu overalt. Som navnet antyder, kan den finde på at anlægge rede i husmure og under loftet, og generelt yngler den højere til vejrs end fx jordhumlerne. I naturen findes ofte i hule træer og i fuglereder – deraf dens forkærlighed for tomme redekasser i haven. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Hushumlen kommer til en lang række blomster. I det tidlige forår, hvor der ofte er fødemangel, er blomstrende pil særdeles populær, ikke bare hos hushumlen, men hos et væld af andre bier.

Store stenbunker, hvor der er påfyldt jord, er ideelle ynglepladser for hushumle – hvis ikke den slår sig ned i en hulmur!

Dronninger ses i foråret, hvorefter arbejderne fylder rigtig meget i løbet af sommeren.

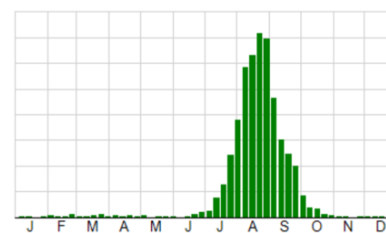
Dette er en hvepseedderkop, 'nuff said!

Hvepseedderkop

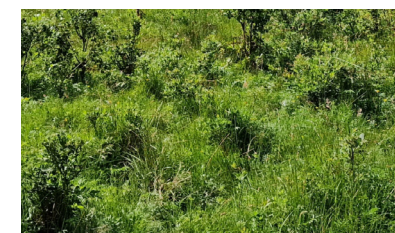
Wasp spider
Argiope bruennichi

KENDETEGN: En fuldkommen umiskendelig og stor edderkop, hvis bagkrop grangiveligt ligner en hveps. Dette gælder dog kun hunnerne, hannerne er bittesmå og bleggrønne! Hvepseedderkoppens hjulspind er ligeledes karakteristisk med et særligt zig-zag-bånd ned igennem – et såkaldt 'stabilimentum'. **HVOR SER MAN DEN?** Når man befinder sig på en lokalitet med hvepseedderkopper, er den ofte særdeles talrig, og man bemærker hurtigt, at spindene er anlagt i håndboldstore hulninger i vegetationen. Edderkoppen ses ofte frit fremme i spindet og er ikke specielt sky. **LEVESTED:** Hvepse-

edderkoppens foretrukne føde er cikader og græshopper i ugødede, artsrige enge og græslandsarealer med masser af sol. Den stiller til gengæld ikke specielt store krav til sjælden vegetation. Edderkoppen spredes ved 'flyvende sommer' – dvs. at de små unger vha. en enkelt spundet tråd svæver med vinden og derved relativt let kan kolonisere nye levesteder. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man have hvepseedderkopper, er der brug for at opretholde eller etablere artsrigt og frodigt (men næringsfattigt!) græsland med en god strukturel variation, fx tueformede græsser, lysesiv og urter.

Hvepseedderkoppene er en udpræget sensommerart, hvilket passer med kulminationen af den foretrukne føde, græshopper.

Hvepseedderkoppene er meget glad for artsrige, frodige enge med varieret struktur, hvor det myldrer med græshopper og cikader.

Hvidbåndet humle-svirreflue

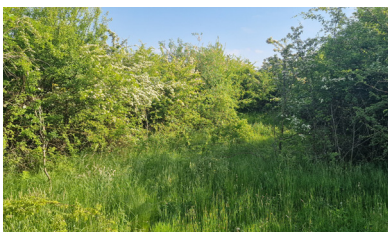
Pellucid fly
Volucella pelluscens

KENDETEGN: En stor og karakteristisk svirreflue, næsten 1½ cm lang, som kendes på sit brede, næsten gennemsigtigt hvide bånd på bagkroppen. Ansigtet er varmt orange, vingerne med sortbrune pletter. Resten af kroppen er kulsort.

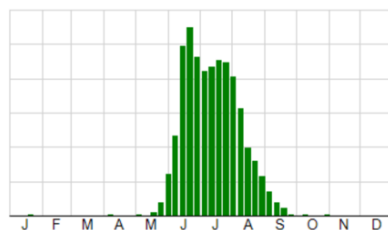
HVOR SER MAN DEN? Man møder hvidbåndet humlesvirreflue i kanten af krat og skov, ofte helt inde i skovlysninger, hvor den i få sekunder ad gangen står bomstille i luften, inden den lynhurtigt flyver videre. Den kommer meget gerne til blomster og er bl.a. meget glad for ager- og kærtidsel.

LEVESTED: Humle-svirrefluer er rede-

parasitter, og hvidbåndet humle-svirreflue lusker sig ned i boet hos gedehamse eller humlebier og lægger æg, hvorefter larven æder rester fra boet og tildeles også værtens larver. Den voksne svirreflue æder pollen fra en lang række urter og buske. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Hvidbåndet humle-svirreflue kræver variation i landskabet. Der skal være adgang til værter som fx gedehamse eller humlebier, hvilket fordrer gode redesteder til disse (såsom stendiger, musehuller, hule træer), og ydermere kræves et rigt mål af lægivende buske og træer samt et rigt og frodigt blomsterflor.

Klassisk lokalitet for hvidbåndet humlesvirreflue med lysninger i et større krat. Her er der både gedehamse og humlebier at snylte på!

Arten har en lang flyvetid, hvilket afspejler, at individerne kommer fra mange forskellige værter og derfor ikke har helt samme larve- og puppetid.

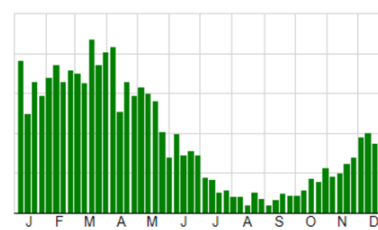

Kernebider

Hawfinch
Coccothraustes coccothraustes

KENDETEGN: Kernebideren er en kraftigt bygget eksotisk udseende finkefugl, i størrelse mellem gråspurv og stær. På afstand kendes den på sin kompakte bygning og muskuløse 'tyrenakke', tættere på åbenbares en vidunderligt farvet fjerdragt med lerfarvet bryst og hvid-sort-blå vinger, grå nakke og et meget stort, trekantet næb, der udøver så stort tryk, at arten kan knække sten fra kirsebær og blomme. Stemmen er et skarpt 'ziip'. **HVOR SER MAN DEN?** Kernebideren træffes overalt i skovlandskaber med bærbærende buske, og om vinteren kommer den meget gerne til foderbrættet, hvor den primært går efter solsik-

kefrø. Uden for ynglesæsonen ses den ofte i småflokke på op til 5-10 individer, der gerne sidder højt til vejrs i træerne. **LEVESTED:** Kernebideren yngler typisk højt oppe i større løvtræer, hvor reden anlægges tæt ved stammen. Den er glad for landskaber med mange frugttræer, specielt kirsebær og mirabel, hvis sten udgør en stor del af føden uden for ynglesæsonen. I yngletiden æder den knopper og insekter. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Som ynglesteder bør man bevare ældre løvtræer som bøg og birk, og derudover bør man prioritere et rigt og varieret udbud af frugttræer som fx fuglekirsebær, blomme og mirabel.

Kernebideren er primært standfugl og ses i landet hele året, men i yngletiden går den stille med dørene.

Kernebideren lever i høj grad af sten fra kirsebær, mirabel og blomme.

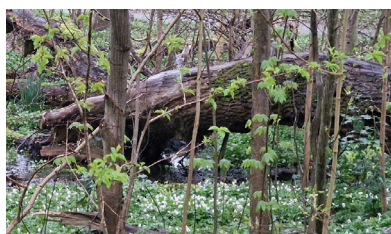
Kratløber

Wood ground-beetle
Carabus nemoralis

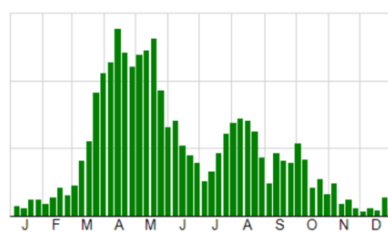
KENDETEGN: En ret stor og noget kompakt løbebille, ca. 2½ cm lang, som på afstand udmærker sig ved en svagt brunlig eller blåviolet farve på dækvingerne. Kanten af forkroppen og dækvingerne har ofte et klarere violet skær. På hver dækvinge er tre rækker af tydeligt runde fordybninger, ca. 10 i hver række. **HVOR SER MAN DEN?**

Man møder kratløberen om natten, hvis man lusker rundt med lommelygte, eller også finder man den, når man inde i krattet vender større stykker træ eller sten. Den kan også tilbringe dagen i revner og sprækker i jorden.

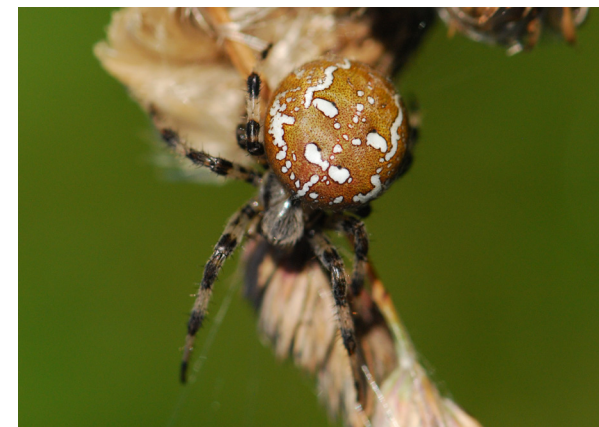
LEVESTED: Som navnet antyder, findes kratløberen i krat og skovkanter, hvor den ofte kan være ganske talrig. Den er et rovdyr, der både som larve og voksen æder alt, den kan overmande, dog med en forkærlighed for regnorm. Den er også glad for snegle og vides endog at æde unge dræbersnegle, selv om disse ikke er livretten! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have kratløber (og andre snegleædere!), er det en god idé at skabe varieret jordbund, liggende dødt ved som stammer og rodklumper, større sten, mos og kvas.

Fugtige løvskove og krat er klassiske levesteder for kratløber.

Kratløber bliver flere år gammel og ses derfor året igennem.

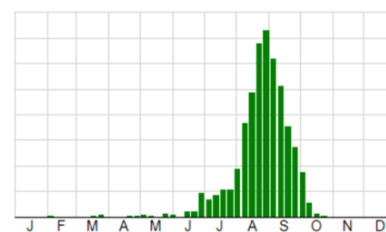

Kvadratedderkop

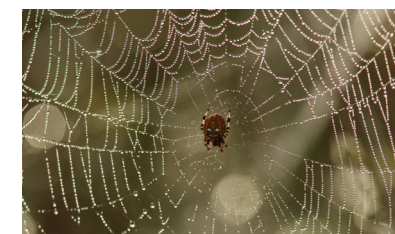
Four-spot orb-weaver
Araneus quadratus

KENDETEGN: I kønsmoden tilstand en stor hjulspinder, der kendes på sine fire kridhvide pletter, deraf navnet quadratus (fire). Bagkroppen tager ofte farve efter den vegetation, edderkoppen sidder i, så foregår det i visse vegetation, bliver den strå- eller kastanjebrun, mens den i grøn vegetation ofte bliver bleggønlig. **HVOR SER MAN DEN?** Uforstyrret kan edderkoppen godt sidde frit fremme i det store hjulspind, men typisk vil den holde til i et skjul (en såkaldt retræte) oppe i et sammenspundet græsstrå eller en top af fx syre, tidsel eller lysesiv. Det er en art, som først er kønsmoden i sensommeren, så i august-september kan på

mange enge eller brak-arealer ses oceaner af hjulspind fra denne art og den nærtstående korsedderkop. **LEVESTED:** Kvadratedderkoppen er en kende mere krævende end søsterarten korsedderkop, der gerne findes tæt på beboelse. Typisk skal man ud på større brakmarker eller græsarealer med opvækst af høje stauder, før man møder kvadratedderkoppen. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have kvadratedderkop, er det vigtigt med en lysåben og relativt kort vegetation, hvor partier med urter og græs får lov til at rage op. Altså varierede græslandsarealer!

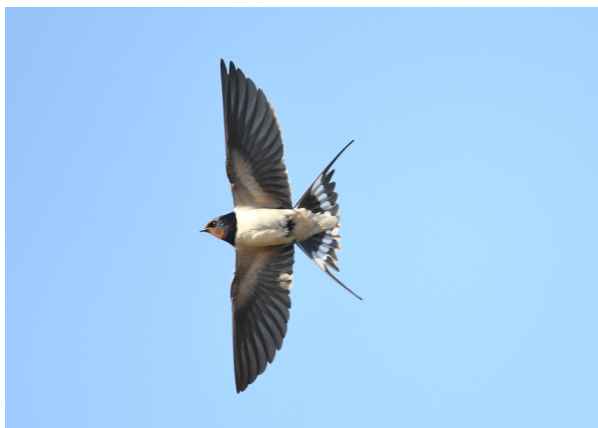

I lighed med de andre hjulspindere er kvadratedderkoppen en udpræget efterårsart.

Kvadratedderkop anlægger spind mellem større standere af urter, siv og græs, fx lysesiv, syre eller skræppe.

Den store kvadratedderkop tager farve efter omgivelserne og bliver pragtfuldt kastanjebrun, hvis den sidder i visse vegetation.

Ingen fugle har som de voksne landsvaler stærkt forlængede ydre halefjer. En umådeligt dejlig fugl!

Landsvale

Barn swallow
Hirundo rustica

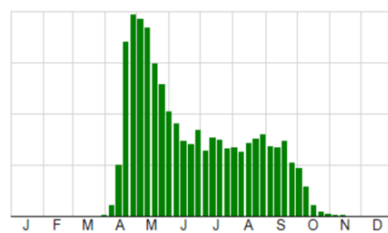
KENDETEGN: Landsvalen er umiskendelig, hvis man ved, hvad man skal kigge efter. Med kombinationen af ensfarvet metalskin-nende blåsort overside, rustrød pande og strube, blåsort halsbånd, hvid underside og kraftigt forlængede ydre halefjer er den i modsætning til de mere robuste by- og digesvale en særdeles graciøs skabning, når den i hastig flugt danser rundt i lufrummet. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder landsvalen overalt i landet, men inde i byerne bliver den normalt overgået af bysvalerne. I dårligt vejr fouragerer den talrigt over søer og vandhuller eller i læ af større træbevoksninger.

LEVESTED: På mange sprog hedder landsvalen 'ladesvale', fordi den i modsætning til by- og digesvale ikke lader sig udsætte for vind og vejr, men yngler i 'beskyttede boliger' som lader, stalde, fabriksbygninger, skure, carporte og udhuse, blot der er uhindret flyveadgang til naturområder udenfor.

SÅDAN KAN DU HJÆLPE: Landsvalen kan først og fremmest hjælpes ved at give adgang til indendørs eller overdækkede lokaler eller aflukker, hvor den kan bygge sin lerklinede rede. Mange vælger at rive svalereder ned, men iflg. gammel overtro bringer det alverdens ulykker, og det tilslutter vi os!

Landsvaler i forfatterens carport. Søm i træværket at bygge reden op omkring og så en masse tørresnor. Så kan man ikke gøre meget mere!

Landsvalerne ankommer i april-maj og ses derefter talrigt indtil midten af september, hvor hovedparten af sydtrækket foregår.

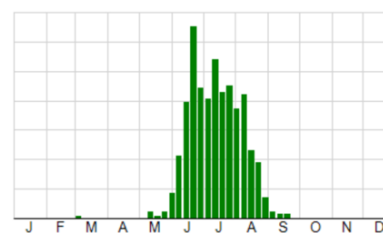
Lille humlebille

French flower chafer
Trichius rosaceus

KENDETEGN: En helt særligt udseende bille (søsterarten stor humlebille er ekstremt sjælden i Danmark, men meget talrig i Sverige), der er ca. 1 cm lang, og som kendes på sin brunorange og stærkt behårede forkrop og strågule dækvinger med store sorte pletter. Arten er kraftigt bygget og forsøger tydeligvis at ligne en hveps eller humlebi.

HVOR SER MAN DEN? Lusker man rundt i byen og tjekker roser og andre pollenrige blomster på varme dage i juni-juli, er der en stor sandsynlighed for, at man på et tidspunkt støder ind i denne karismatiske art, som sjældent synes at have travlt med andet end at fouragere.

LEVESTED: Larven bruger normalt 2 år på sin udvikling og lever i trøsket (svampeinficeret), soleksponeret træ. Eftersom dens indvandring tydeligt har fulgt jernbanelinjen og ikke mindst bane- og rangerterræner, mistænkes det stærkt, at arten har gjort ældre jernbanesveller til sit levested. Arten indvandrede sidst i 1990'erne, og den er stadig en udpræget bynatur-art, der primært findes i de større byer. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Har man stort dimensioneret dødt ved, man ikke ved, hvad man skal stille op med, bør det anbringes et soleksponeret sted – gerne med omfattende jordkontakt, der sikrer et minimum af fugtighed.

Lille humlebille er en højsommerart, som primært ses fra begyndelsen af juni til midt i august.

Ingen anden art har så stor tilknytning til ruderater og baneterræner, måske fordi larven kan leve i gamle sveller, der ofte er opmagasineret på den varme overflade.

Lille hvepsebuk

Wasp beetle
Clytus arietis

KENDETEGN: En karakterfuld trækbuk, mellem 12 og 17 mm lang, slank og elegant med lange antenner. Kroppen er sort med tynde gule bånd, hvoraf det midterste er stærkt buet. Antenner og ben er rødbrune.

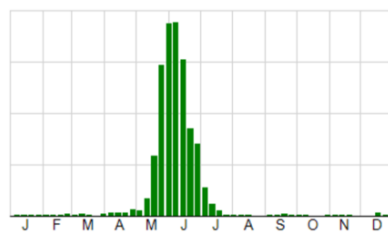
HVOR SER MAN DEN? Lille hvepsebuk iagttages ofte, når den sidder og mæsker sig i pollen i hyld eller diverse hvide skærmblomster – det være sig skvalderkål eller kørvel. Den bevæger sig adræt rundt i vegetationen, og man kan godt komme i tvivl om, hvorvidt man kigger på en bille eller en hveps. De uigennemsigtige vinger afslører den dog nemt.

LEVESTED: Larven udvikles i dødt ved, gerne soleksponeret, og den kan endog træffes i hegnsplæ og andet tørt materiale. Den er meget glad for pil og birk, men går også på bøg, lind, ahorn og tjørn. Arten er særligt hyppig i kanten af krat, skove og levende hegn med et vist urørt præg. Arten har en relativt kort flyveperiode, der stemmer nøje overens med blomstring af skærmblomster som kørvel og skvalderkål. **SÅDAN KAN DU**

HJÆLPE: Vil man gerne have flere hvepsebukke, skal man lade en masse dødt ved ligge i sydvendte skovbryn og krat og sørge for blomstrende højstaudevegetation, arten kan fouragere på.

Dødt ved, dødt ved, dødt ved er altså levested for mange arter af smådyr inklusiv lille hvepsebuk.

Lille hvepsebuk er en udpræget forsommerart, hvis forekomst kulminerer sammen med blomstringen af først vild kørvel og derefter skvalderkål. Den er også meget glad for hvid okseøjle!

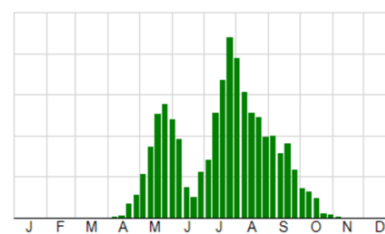

Lille ildfugl

Small copper
Lycaena phlaeas

KENDETEGN: En lille orangeskinnende sommerfugl med sorte pletter på forvingen og mørkere bagvinger er med stor sandsynlighed lille ildfugl. Forvingens underside er ligeledes orange, mens bagvingens underside er ensfarvet grågul. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder typisk lille ildfugl, når den lynhurtigt flyver op, fordi man har forstyrret den. Den sætter sig ofte igen i en blomst, hvor vingerne spredes ud og åbenbarer et prægtigt dyr. **LEVESTED:** Lille ildfugl lever i det åbne land, især i områder, hvor der er partier med bart sand, grus, sten og jord, hvor den ofte hviler sig eller tager

solbad. Der skal ikke store arealer til for at tilfredsstille arten, men det er vigtigt, at der er værtsplanter for larven – enten rødknæ eller almindelig syre. Nektar søges på en lang række forskellige blomsterplanter såsom gule og hvide kurvblomster, blåhat, engelskgræs, øjentrøst, hejrenæb og tidsler. Arten har 2-3 generationer årligt og kan ses fra midt på foråret til langt hen på efteråret. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe lille ildfugl, er næringsfattige åbne arealer med områder med bart sand og grus en god begyndelse. Der skal være mulighed for udvikling af flerårig vegetation.

Lille ildfugl har flere generationer årligt. Første generation flyver primært i maj, hvorefter der er en bred top af 1-2 generationer i sensommeren og langt hen på efteråret.

I bynaturen er ruderaler med rødknæ meget populære levesteder for lille ildfugl.

Lille kålsommerfugl har sorte vingespids-
ser med begrænset
udbredelse af sort
og en klart hvid
underside uden
grønne tegninger.

Lille kålsommerfugl

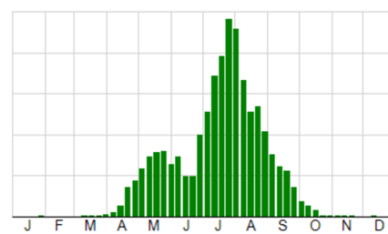
Small white
Pieris rapae

KENDETEGN: Lille kålsommerfugl er den mellemste af vore kålsommerfugle og på størrelse med en nældens takvinge. Den fremstår generelt med mere skarpt markerede sorte tegninger end grønrået kålsommerfugl, men kan ofte synes meget hvid. I flugten bemærkes små sorte vingespids-
ser og siddende bemærkes, at den sorte tegning ikke går særligt langt ned ad forvingens bagside. Stor kålsommerfugl er mere kontrastrig og normalt væsentligt større. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder lille kålsommerfugl overalt i landskabet, også i byen og i det dyrkede agerland, hvor den lægger æg på

korsblomstrede – således meget gerne på kål i haven. Den kan være ganske talrig på lokaliteten, fx i marker, og der suppleres ofte med trækkende individer, idet den flyver meget langt omkring. **LEVSTED:** Larven lever på korsblomstrede, hvor arter som fx vejsennep, engkarse og kål i haven er populære. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Lille kålsommerfugl er særdeles let at hjælpe i bynaturen. Lidt brakarealer, hvor korsblomstrede som ager- eller vejsennep får lov til at blomstre, er tilstrækkeligt til larven, men den voksne sætter stor pris på en kontinuerlig forsyning af nektarplanter.

Et lidt banalt levestedsfoto, men dette blot for at understrege, at lille kålsommerfugl kan være umådeligt talrig i vore korsblomstrede afgrøder.

Arten flyver i flere generationer årligt – en relativt veldefineret forårsgeneration og derefter par overlappende generationer inklusive træk om efteråret.

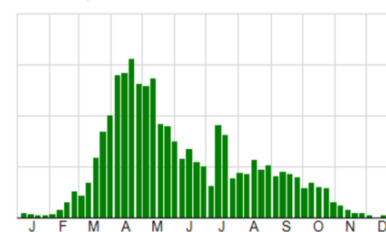

Lille vandsalamander

Smooth newt
Myotis daubentonii

KENDETEGN: Trods navnet, kan lille vandsalamander blive op til 10 cm lang. I landfasen, som er den man møder oftest, synes den ganske lys og læderagtig og forveksles af mange med et firben (der dog har skæl). I vandfasen derimod ligner den en klassisk salamander, hvor hannen har en punkter-dragekam ned over hele ryggen og halen. På undersiden er begge køn stærkt orange med sorte pletter. Søster-arten stor vandsalamander har en mere bred kropsbygning og tydeligt vortet hud. **HVOR SER MAN DEN?** Uden for yngletiden møder man lille vandsalamander i krat og skov, hvor den om dagen skjuler sig under træstammer, sten og grene, hvor den lever af smådyr og larver. Når yngletiden nærmer sig, vandrer

den mod ynglevandhullerne, og da kan man møde den overalt. Mange bliver desværre kørt over under vandringen, som primært finder sted på lune, fugtige nætter. **LEVSTED:** Lille vandsalamander er ligesom sin lidt mere krævende storebror afhængig af rene ynglevandhuller med svagt skrånende kanter, rig vandplanteflora og helst uden fisk. Ideelt set skal disse vandhuller ligge tæt op ad løvskov og -krat, hvor landfasen tilbringes. Den overvintrer under sten, stammer og grene. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man have ynglende salamandere, er svaret lavvandede ynglevandhuller uden fisk og uden fodring af ænder. Selv mindre havedamme kan gøre det!

Lille vandsalamander toppe i foråret, hvor arten vandrer til ynglevandhullerne, men den kan ses året igennem, hvor den primært færdes på land.

Lille vandsalamander foretrækker at yngle i solbeskinnede rene vandhuller, rige på vandplanter.

En muldvarp har forvildet sig over jorden, hvor den tydeligvis ikke hører hjemme.

Muldvarp

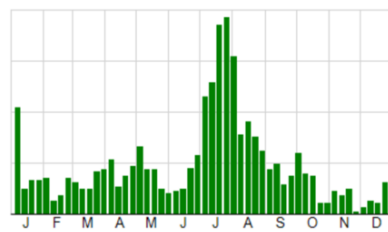
European mole
Talpa europaea

KENDETEGN: Mørkegrå, fløjsagtig tæt pels, spids snude og store nøgne gravefødder – så har man en muldvarp. Skuddene er store, vel-definerede jordbunker, hvor mossegræs roder mere rundt. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder kun sjældent muldvarpen over jorden, og det er heller ikke det interessante – det interessante er de muldvarpeskud, den skubber op. **LEVESTED:** Muldvarpen er særdeles godt specialiseret til livet i jorden. Den er næsten blind, for hvad skal man med øjne i mørket, til gengæld er den udstyret med store følehår på snuden og en god lugtesans, så den kan finde byttet,

der især består af regnorme. Muldvarpen er tæt på at være en nøgleart i naturen, altså en art, der har stor betydning for mange andre arter, idet dens muldvarpeskud, der nemt tørrer ud, har både nord- og sydside og dermed forskelle i temperatur, og ofte koloniseres af små nøjsomhedsplanter, skaber både strukturel og mikro-klimatisk variation. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** De fleste opfatter muldvarpeskud som et onde, der skal jævnnes med jorden, men har man har mulighed for det, bør man lade skuddene være i nogle områder – de er med til at skabe vigtig strukturel variation!

Et gammelt muldvarpeskud kan ende som et særdeles værdifuldt mikro-habitat – i lighed med engmyretuer.

Muldvarp registreres året igennem, så længe det er tørt, og der er regnorm at finde.

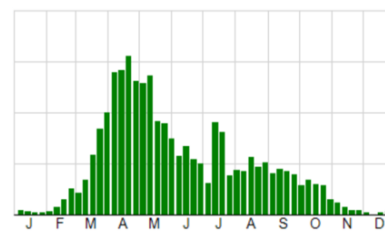
Mursejler

Swift
Apus apus

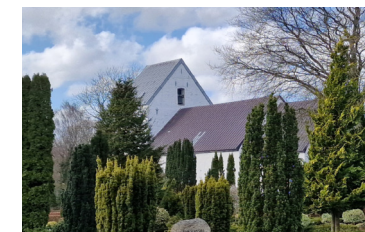
KENDETEGN: Det er ikke en svale! Med sine lange, seglformede vinger, der adskiller sig fra svalernes mere trekantede vinger, er mursejleren bygget til ekstrem fart.

HVOR SER MAN DEN? Medmindre man kigger direkte ud på mursejlerens rede, ser man udelukkende fuglen i luften, hvor den fouragerer, sover, parrer sig og generelt bare hænger ud. I perioder med dårligt vejr kan den ses i tusindtal over større søer eller i læ af store træer, hvor flyvende insekter flokkes. I sensommeren ses flokke på 10-20 individer tit nede mellem byens tage, hvor de i hastig flugt og højt skrigende jager rundt efter hinanden. **LEVESTED** Oprinde-

ligt yngede mursejleren kun på klinger og klipper, men i de seneste tusind år har den tilpasset sig vore høje bygninger – fra tidlig tid slotte og kirker – og er nu en karakterart i bynaturen, blot den har adgang til hulrum og revner, hvor den nogenlunde beskyttet kan anlægge en rede. Mursejleren vender tilbage til samme rede år efter år. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe den smukke, karismatiske fugl, skal man se lidt stort på isoleringen oppe under kirketårnet. Alternativt kan ophængning af særlige mursejlerkasser på høje bygninger, eller integrering af særlige redesten i facaden ved nybyggeri hjælpe arten med redested.

Midt i maj vælter mursejlerne ind over landets grænser, og de forlader os allerede igen i løbet af august.

Kære danske folkekirke! Lad kirketårnene stå med lidt huller og hulrum, som mursejleren kan yngle i. Alternativt må I gerne opsætte mursejlerkasser.

De to farvevarianter af natugle sidder her meget pædagogisk sammen i et gammelt skadet bøgetræ. Her har de i øvrigt siddet i fem år!

Natugle

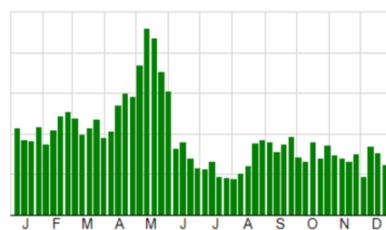
Tawny owl
Strix aluco

KENDETEGN: Natuglen er på størrelse med en god krage, men har en mere opret kropsholdning. Den findes i to udgaver, nemlig en gråbrun og rødbrun dragt, og i yngleparrene kan man ofte opleve én af hver. Fælles for begge er det typiske uglehoved med store øjne og tydeligt rund ansigtstegning. Dens tuden, som kan høres hele året, er arts-karakteristisk. **HVOR SER MAN DEN?** Normalt erkender man natuglens tilstedeværelse gennem dens tuden, men har man først fundet individernes 'favorit-overdagnings-pladser', kan man møde dem dag ud og dag ind gennem mange år.

LEVESTED: I naturen møder man typisk natuglen i gammel løvskov med masser af hulninger i træerne, men i nyere tid er natuglen i høj grad rykket ind i byerne, hvor den enten yngler i opsatte redekasser eller i hulninger i bygninger. Den er en udpræget natjager og tager næsten udelukkende mus og andre smågnavere. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Opsætning af redekasser – også i områder uden naturlig gammel løvskov – har bidraget til, at natuglen i de seneste år har bredt sig ud i naturligt skovfattige egne. Derudover er det vigtigt, at man bevarer byernes gamle skovpartier, hvor uglen finder føde.

Ældre bøgeskov med gamle hullede træer i Aarhus, hvor natuglerne holder til. Ingen brug for kasser her!

Natuglen er en udpræget standfugl og ses derfor hele året.

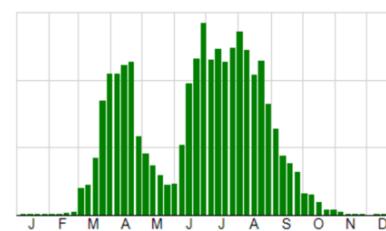

Nældens takvinge

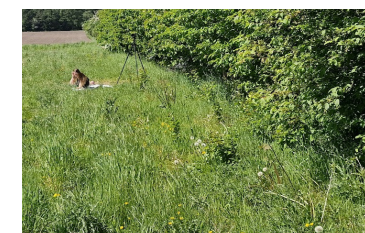
Small tortoiseshell
Aglais urticae

KENDETEGN: Danmarks nationalsommerfugl er ræverød og kaldtes i gamle dage også lille ræv. Dens orangerøde grundfarve er brudt af sorte og gule pletter og et smukt blått 'perlebånd' langs vingebackkanterne. På undersiden er den relativt mørk og uanselig, men heldigvis er den glad for at vise oversiden frem! Larverne er sorte med smalle gule længdestriber og stærkt tornede/hårede. De lever socialt i store spind. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder nældens takvinge overalt i vore landskaber, også i byen, hvor den meget flittigt kommer til blomster. I det tidlige forår er pil, følfod og bellis populære, senere går den på et

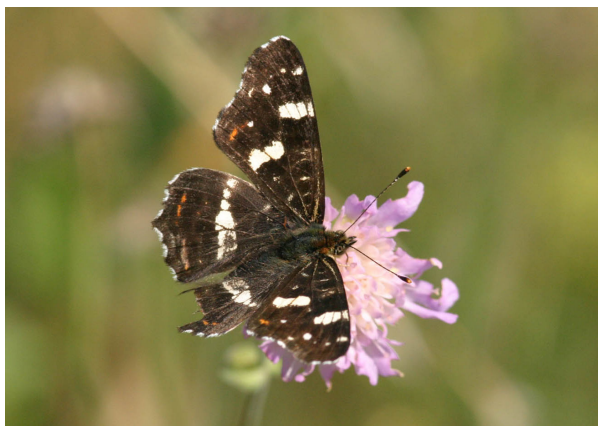
væld af buske og blomster, inden den sidst på sæsonen ses på fx jernurt, sankthansurt og gule kurvblomster. Den overvintrer under beskyttede forhold, og man finder den tit på lofter, i udhuse og i sommerhuse, hvor der er frostfrit og tørt. **LEVESTED:** Nældens takvinge lægger – som navnet antyder – udelukkende æg på brændenælder, der helst skal stå fugtigt og soleksponeret. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have ynglende nældens takvinge og ikke kun 'nasse' på naboens sommerfugle, skal man lade partier med brændenælder stå – og tilbyde nektarkilder året igennem.

Arten dukker i marts efter endt overvintring, og 1-2 nye generationer udvikles hen over sommeren, inden de går til overvintring.

Et sydvendt, småfugtigt krat med mængder af brændenælder er et særdeles populært ynglested for nældens takvinge.

Sensommergenerationen af nældesommerfugl ligner iris eller hvid admiral, men har kun den halve størrelse. Forårsgenerationen er orange i stedet for sort.

Nældesommerfugl

Map butterfly
Arachnia levana

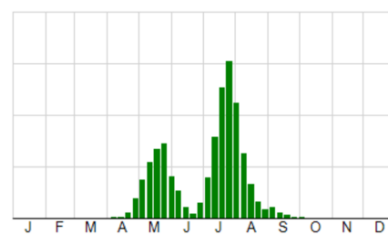
KENDETEGN: Nældesommerfuglen er den eneste af vore sommerfugle, der optræder i to vidt forskellige dragter i løbet af året. Forårsgenerationen er rødbrun med sorte pletter og kan i skyndingen ligne en pletvinge eller perlemorsommerfugl, mens efterårsgenerationen er sort med hvide bånd og røde pletter og mest af alt ligner en hvid admiral eller en iris-sommerfugl. Undersiden er broget med meget fine streger og ligner mest af alt et landkort, deraf det engelske navn. **HVOR SER MAN DEN?** Nældesommerfugl kan træffes overalt i byen, hvor der er gode nektarkilder. Den er specielt glad for brombær, men ses også i

haver og parker på sommerfuglebuske og en række andre blomster. **LEVESTED:** Forårsgenerationen kommer frem i maj og ses til begyndelsen af juni. Sommerfuglene lægger æg på brændenælder i kanten af krat eller i fugtige skovpartier, og larven lever i småflokke på bladene. Sensommergenerationen strejfer meget omkring og kan iagttages langt fra fødestedet. Den er endog meget glad for blomster, fx brombær.

SÅDAN KAN DU HJÆLPE: Som det gælder for flere andre sommerfuglearter er 'jokeren' brændenælder, der står solbeskinnet og fugtigt i kanten af krat eller skov samt adgang til en rigelighed af blomster.

Frodige krat, skovenge og -lysninger med brændenælder er klassiske lokaliteter for nældesommerfuglen.

Arten flyver i to adskilte generationer, som altså har hvert deres udseende!

Okkergul randøje ligner for det utrænede øje en græsrandoje, men har kun den halve størrelse!

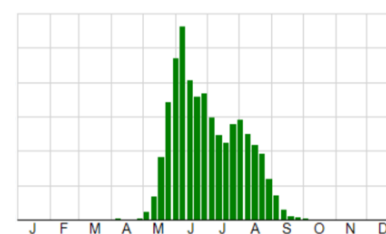
Okkergul randøje

Small heath
Coenonympha pamphilus

KENDETEGN: En lille sommerfugl med et vingefang på godt 3 cm. Arten viser nærmest aldrig sin overside, og man må nøjes med at betragte en art, der åbenbarer orange forvinger med et tydeligt øje ude mod spidsen, oftest med en lille hvid prik i midten. Bagvingens underside er mørkegrå inderst, dernæst med et hvidligt, ujævnt bånd inden en lysegrå bagkant.

HVOR SER MAN DEN? Man møder typisk okkergul randøje på relativt gode og tørre græslandsarealer, hvor der er mange blomster og mere sparsomt bevoksede partier. Den er meget glad for at komme til blomster.

LEVESTED: Okkergul randøje har normalt to generationer i Danmark, en forsommer og en sensommergeneration. Den lægger æg på en lang række mindre græsarter som fx vellugtende gulaks, rapgræs, rød svingel og fåresvingel, der har det til fælles, at de ikke danner en tæt måtte af frodigt græs, men står mere bart i små tuer. Man vil derfor typisk møde okkergul randøje på rudera-ter og ældre græslandsarealer på sandet bund. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Okkergul randøje er ikke verdens letteste art at lokke til, men etablerer man blomsterrige arealer på sandet bund, hvor smågræsser naturligt indvandrer, skal den nok finde vej.

Okkergul randøje har to årlige generationer. Den kan være meget almindelig på de gode lokaliteter.

Tørre rudera-ter og arealer med en spredt forekomst af forskellige tueformede græs-arter er gode ynglelokaliteter for okkergul randøje.

Pindsvin

Hedgehog
Erinaceus europaeus

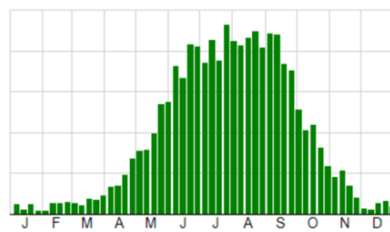
KENDETEGN: Pindsvinet tager man ikke fejl af. Med 6-7000 pigge er den, når den ruller sig sammen, beskyttet mod næsten alt andet end biler og store hornugler. Den stoler så meget på sit forsvar, at man kan komme helt tæt på den med kameraet.

HVOR SER MAN DEN? Man møder pindsvinet i skumringen, når den begiver sig på jagt efter føde, og i modsætning til de fleste andre pattedyr er den behageligt ligeglad med mennesker, så man faktisk kan komme ganske tæt på den. **LEVESTED:** I lighed med sangfugle har pindsvin en stor kærlighed for ældre villakvarterer og parker, som tilbyder lige præcis den strukturelle variation, der

gør, at den både kan finde masser af føde om natten, skjule sig om dagen og endda opstøve velegnede, frostfrie overvintrings-pladser under store rødder eller i bunden af større kvasbunker. Pindsvinet er kødæder og tager alt, den kan overmande. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe pindsvinet – og hvem vil ikke det? – er det vigtigt at opretholde en stor strukturel variation i området, hvor buske, krat og skov veksler med mere frodige, urterige græsarealer med masser af larver og regnorm. Pindsvinet er i kraftig tilbagegang, så har man pindsvin i sit område, skal man skønne på dem og hjælpe dem, helst med gode levesteder snarere end foder!

Et godt levested for pindsvin med en særdeles varieret struktur. Her er plæne med orm og larver og mængder af skjulesteder.

Om vinteren sover pindsvinet, men når frosten går af jorden, ses den sommerhalvåret igennem, inden den går til ro i november.

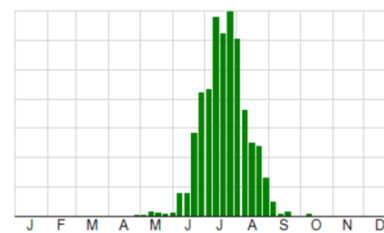

Pragtbuksebi

Pantaloone bee
Dasypoda hirtipes

KENDETEGN: En umiskendelig og stærkt charmerende bi, der er på størrelse med en honningbi. Forkroppen er ræverød, bagkroppen sort med lyse bånd, og bukserne er kæmpe-store og orange og ligner mest af alt noget, der er trådt direkte ud af en 70'er-film. **HVOR SER MAN DEN?** Pragtbuksebien er en højsommerbi, man enten møder i gule kurvblomster, hvor den er travlt beskæftiget med at samle pollen, eller i de kolonier, som den har en forkærlighed for at anlægge i kanten af stier, på grusede pladser og fortove. **LEVESTED:** Arten er en af de få enlige bier, som yngler i tætte kolo-

nier, hvor der ofte kun er 10-20 cm mellem de enkelte redehuller. Med sin kæmpestore gravebukser udgraver hunnen minegange på op til 70 centimeters dybde, hvori hun laver sidegange på 10-15 centimeter. Heri deponeres der pollen til larverne. Buksebien er ufrivillig vært for en lang række redeparasitter. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Lyt ALDRIG til skadedyrsbekæmpere eller 'mor til Oskar' på Instagram, der er bange for buksebieerne! De kan ikke stikke igennem vores hud og er totalt ufarlige. Pragtbuksebien er et livstykke, og vi skal være glade for den.

Pragtbuksebien ses fra omkring Sankthans til midt i august, typisk med en klar top i juli, hvor kongepen blomstrer talrigt.

Sådan ser en god koloni af buksebier ud – placeret umiddelbart på og i kanten af en gangsti på sandet jord.

Buksebien ligner ikke andre bier. Den er en flittig graver, der igen og igen kravler ned i redehul efter jord at grave op.

Rød murerbi

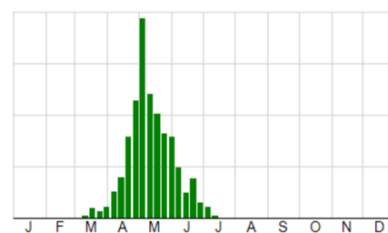
Red mason bee
Osmia bicornis

KENDETEGN: Hunnen er omkring en cm lang med tæt rødbrun behåring. På det mørke hoved har hun to tydelige horn mellem øjnene, som normalt gør arten ganske let at bestemme. Hannerne er en blegere udgave af hunnen og mangler de to horn. **HVOR SER MAN DEN?** Rød murerbi er en af de tidlige bier, og er ofte talrigt på vingerne i april, hvor den søger pollen på især kurvblomster og sværmer omkring bihoteller og huller i træ og mure, hvori den yngler. Den er meget almindelig i byerne. **LEVESTED:** Reden anlægges i dybe huller med en diameter på typisk 5-8 mm. Hunnen

laver en række forseglede kamre, hvori hun i hver anbringer en mængde pollen og et æg, som bliver til en larve, der opfostres på det gemte pollen. Rød murerbi er ikke kræsen ift. hullernes placering, blot der er en vis solindstråling og hullet ikke vender opad, så der kommer vand ind. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Rød murerbi er den eneste af de 77 arter, som direkte gavnnes af de velkendte insekthoteller, som er blevet umådeligt populære, men det er vigtigt at understrege, at flere arter af bugsamlerbier, hvortil murerbien hører, også har gavn af hotellerne – tillige med disse biers talrige parasitter.

En gammel husmur med huller er en klassisk murerbi-lokalitet, men insekthoteller med mursten, borede huller eller bambusrør er ofte at foretrække, fordi der er mange flere huller!

Rød murerbi er en klassisk forårsart, som normalt er færdig med ynglen i begyndelsen af juni.

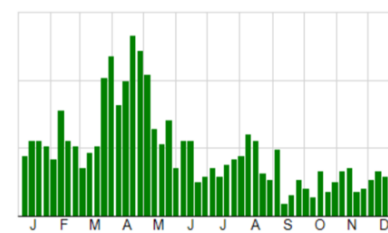

Rødmus

Bank vole
Clethrionomys glareolus

KENDETEGN: Rødmus er en såkaldt studs-mus, der i modsætning til de ægte, storørede mus, har små øjne, korte ører og kort hale. Rødmusen har en yderst karakteristisk rødbrunlig farve, som adskiller den fra markmusene, og så mangler den sort rygstribe, som bl.a. ses hos brandmus. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder rødmusen i haven eller i skov og krat - især hvis man kan forholde sig roligt. Pludselig ser man den komme frem fra sit skjul og det nogle gange i enorme mængder, for rødmusen kan fx i oldenår blive umådeligt talrig. **LEVESTED:** Rødmusen lever gerne i mangefold i skov og i byernes busk-, skov- og parkmiljøer, fx i

ældre villahaver og parker, hvor der er masser af læ og beskyttelse. Den æder primært frø og nødder og gemmer gerne depoter i sine underjordiske gange. Da mange rødmus' skæbne er at blive ædt af fx ugler, ræv eller tårnfalk, vil mange af disse frødepoter spire foråret efter, og rødmusen er således en særdeles vigtig vektor for frøspredning. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have mange rødmus – og det er virkelig en fredelig mus, der aldrig søger indendørs – skal man sørge for områder med tæt krat- og skovvegetation, gerne med ældre træer, der sætter megen frugt.

Rødmus ses året igennem og efter en vinter med rigelige bog og ager kan den være meget almindelig.

Rødmusen er meget glad for skove og lunde med bøg eller eg, og den ses ofte nær rødderne af disse træer.

Ser du en små-øret og -øjet mus med rødligt skær og uden sort rygstribe, er det med sikkerhed en rødmus

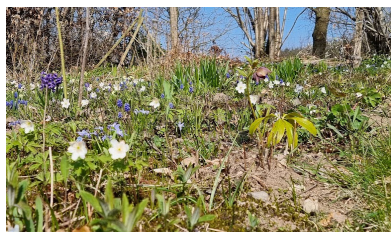
Værsgo. Der er ingen, der ligner hunnen af rød-pelset jordbi, som tilmed gør os den tjeneste at have en pæn størrelse.

Rødpelset jordbi

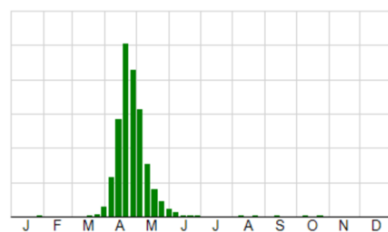
Tawny mining bee
Andrena fulva

KENDETEGN: En relativt stor bi, nærmest på størrelse med en kompakt honningbi, hvor hunnen er særdeles karakterfuld. Mørkt, tæt behåret rødbrun forkrop og virkelig langpelset ræverød bagkrop gør denne jordbi til noget helt særligt. Hannerne ligner til gengæld 10 andre arter af jordbier, så dem overlader vi trygt til specialisterne. **HVOR SER MAN DEN?** Rødpelset jordbi er en af de første bier i foråret og ses allerede fra slutningen af marts, hvor den typisk besøger mirabel og slåen, inden den senere på sæsonen viser sig at være helt pjattet med ribs! Når den ikke går amok i en blomst, er det en

art, der meget ofte solbader på jorden eller på grønne blade. **LEVESTED:** Rødpelset jordbi anlægger rede i jorden, typisk i en lidt tynd græsplæne eller i et bed med pletter med bar, uforstyrret jord. Den kan arbejde i ret tung jord og har efter sin indvandring omkring 1985 formået at kolonisere såvel sandede som mere lerede jorde overalt i landet. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Rødpelset jordbi har brug for redesteder med solbeskinnet og bar eller tyndt bevokset jord. Den kan ikke få nok af tidlige pollen-kilder såsom mirabel, slåen, fuglekirsebær og ribs.

Bede og arealer med spredt urtevegetation er meget populære redesteder for rød-pelset jordbi.

Det gælder om at være vågen, når rød-pelset jordbi flyver. Den ses fra midten af marts til slut maj, og så skal man vente et helt år, inden den igen er på vingerne.

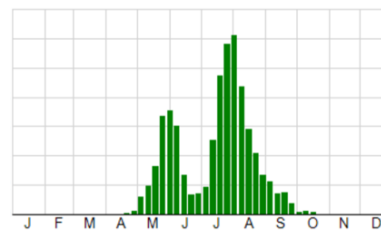

Rødplettet blåfugl

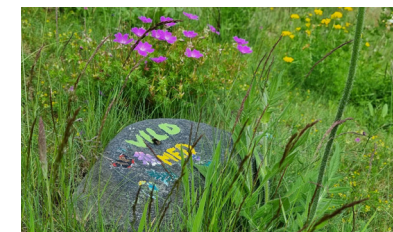
Brown argus
Aricia agestis

KENDETEGN: En lille sommerfugl, der på lidt afstand i flugten virker forbløffende lys, men tæt på åbenbarer en varmt chokolade-brun overside med orange sømstribe. Hvis man kigger godt efter, vil man bemærke, at det brune ind mod vingebasis changerer i mørkt blåviolet, og at arten har en tydelig sort prik/streg på forvingens overside. Rødplettet blåfugl en virkelig dejlighed! **HVOR SER MAN DEN?** Man møder rødplettet blåfugl i det åbne land, gerne derude i det helt åbne, hvor ikke så mange andre arter kommer. Her flyver den på tyndt bevoksede arealer og sætter sig gerne på bart sand eller jord. **LEVESTED:** Rødplettet blåfugl er en art, man typisk finder på brakmarker og

ruderaer, hvor værtsplanten hejrenæb og andre mindre storkenæb-arter findes. Her flyver den lavt over vegetationen og sætter sig gerne på en blomst og søger nektar. Inde i byerne er den primært at finde på havnearealer, ruderaer og ikke mindst baneterræner. På larveplanten bliver larven 'nursed' af en række myrearter, fx den almindelige sorte havemyre, som malker den for lidt gode dråber mod, at myren rengør larven. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Rødplettet blåfugl hjælper man ved at have tørre brakarealer eller ruderaer, hvor enårige planter som hejrenæb og andre arter fra storkenæbfamilien får lov til at vokse op uden at blive overgroet af udsåede arter!

Rødplettet blåfugl flyver i to årlige generationer, og sensommergenerationen kan være ekstremt talrig.

Sydvendte skrænter med storkenæb eller hejrenæb er populære ynglelokaliteter for arten.

Rødstjert er en meget smuk sangfugl, der ikke ligner noget andet i dansk natur.

Rødstjert

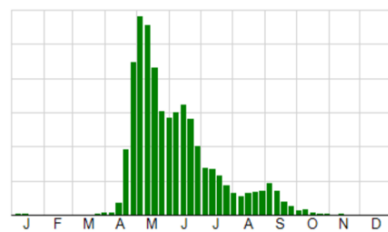
Common redstart
Phoenicurus phoenicurus

KENDETEGN: Der er en del anonymt udseende sangfugle, og så er der rødstjerten, der med sin pragtfuldt rustrøde underside, mørkegrå ryg og sit sorte hoved med hvid pande er aldeles umiskendelig. Hunnen er anonymt farvet, men kendes på sin klart rustrøde hale. Sangen er iørefaldende og høres typisk længe før, man ser fuglen - hii-dly-dly-dly-dly. **HVOR SER MAN DEN?** I gamle dage var rødstjerten en eksklusiv fugl, man kun sjældent mødte i yngletiden, men nu har den bredt sig voldsomt i ældre villakvarterer og på større naturarealer, hvor dens sang høres fra midten af april. Den er meget glad for at yngle i huller, sprækker og

i redekasser og dukker derfor op nær menneskelig beboelse. **LEVESTED:** Rødstjerten er fra naturens hånd en såkaldt hulruger, som fx tager forladte spættehuller i brug, og derfor er den typisk knyttet til ældre, 'spæteramt' løvskov. Med aldringen af villakvarterer og plantager har rødstjerten formået at kolonisere selv det sandede Vestjylland, så den i dag er vidt udbredt overalt i landet. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have rødstjert til at yngle, er varierede parklandskaber med et rigt insektliv at foretrække. Særlige redekasser kan med fordel opsættes, indtil spættehuller tager over.

I haven på Naturhistorisk Museum Aarhus yngler rødstjert i en af redekasserne. Der er også nok at vælte imellem!

Rødstjerten ankommer fra Afrika midt i april, og de fleste fugle forlader os i august-september.

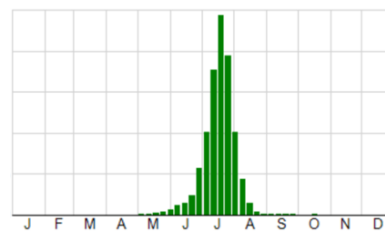
Sekspletet køllesværmer

Six-spot burnet
Zygaena filipendulae

KENDETEGN: Sekspletet køllesværmer er en art, der er til at have med at gøre, idet dens tre par røde dobbeltpletter på grønsorte metalglinsende forvinger adskiller den fra de tre femplettede arter, lille køllesværmer, engkøllesværmer og femplettet køllesværmer. Bagvingerne er knaldrøde med sort kant. Slægten kaldes køllesværmer, fordi deres antenner fortykkes lidt udadtil som en rigtig Obelix-kølle. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder især arten på blomster i det åbne land, meget gerne på blåhat, og den findes især i områder, hvor græs- og urtevegetation er friholdt for græsning eller slåning.

LEVESTED Æglægning finder sted på

kællingetand, enten almindelig eller sump-ditto. De grønne larver ses i det sene forår, inden de i højt græs forpupper sig i en karakteristisk gullig kokon. Arten er ikke særligt krævende, bare der er mængder af kællingetand til larverne og godt med fx blåhat til de voksne. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Sekspletet køllesværmer kræver relativt store arealer med kællingetand og andre blomster, men så kan den også være ganske talrig på lokaliteten. Det er vigtigt, at vegetation ikke slås ned over det hele, men højst forstyrres pletvist, fx ved 'fuldmandsslåning'.

Sekspletet køllesværmer er en højsommerart, hvis flyvetid kulminerer midt i sommerferien og derefter hurtigt aftager.

Varme lokaliteter med rigelig kællingetand er gode steder til seksplettede køllesværmer, også inde i byerne.

Skorpiontæger ser farlige ud, og hvis man gramser på dem, kan de med deres sugesnabel give et mærkbart stik. Klosaksene, derimod, gør ingen skade.

Skorpiontæge

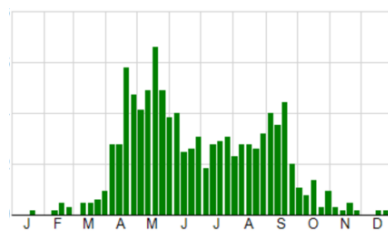
Water scorpion
Nepa cinerea

KENDETEGN: Et stort og aldeles umiskendeligt insekt, der kort og godt ser 'farlig' ud. Forbenene er omdannet til kæmpestore gribeben med kløer yderst, og det lange ånderør for enden af bagkroppen ser ligeledes skorpion-agtigt ud, selv om det bare fungerer som snorkel. Dér, hvor skorpiontægen faktisk kan levere noget, der gør ondt, er mundens sugesnabel, der nemt kan gennembrænde menneskehud. Stikket er dog ufarligt. **HVOR SER MAN DEN?:** Man lægger sjældent mærke til skorpiontægen, idet den lever sit liv under vandet og kun yderst sjældent bevæger sig på flyvetur.

Men det er flyveturene, vi skal takke for, at arten kan indvandre til nye vandhuller! **LEVESTED:** Skorpiontægen lever sit liv som rovdyr i relativt rene vandhuller med en rig bredvegetation. Den svømmer pænt dårligt og færdes typisk i vegetationen, hvor den er på jagt efter smådyr som fx haletudser, nymfer og larver. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have skorpiontæger, frøer og salamandre er det vigtigt, at man har vandhuller med rent vand, ingen fisk og rigelig bredvegetation. Sådanne vandhuller hjælper ikke bare skorpiontægen, men også et rigt mål af andre arter.

Rene vandhuller, også inde i byerne, kan huse mængder af skorpiontæger.

Skorpiontægen kan i princippet ses hele året, men de fleste fisker kun sjældent efter vanddyr midt på vinteren!

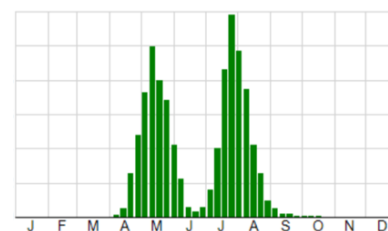

Skovblåfugl

Holly blue
Celastrina argiolus

KENDETEGN: En relativt ensfarvet smukt pastelblå sommerfugl med små sorte pletter på undersiden peger næsten altid i retning ad skovblåfugl. Vingefanget er max 3 cm. På oversiden har hunnen brede sorte vingespids, hvilket adskiller den fra alle andre blåfuglearter. **HVOR SER MAN DEN?:** Ser man en klart blå sommerfugl flyve rundt i april eller begyndelsen af maj, er det næsten altid skovblåfugl. Den flyver ofte langs hegn og skovkanter i nogle meters højde, hvilket adskiller den fra andre blåfugle, der typisk er nogle 'jordkrybere'.

LEVESTED: Arten flyver i to grundigt adskilte generationer. Larven kan leve på et utal af forskellige buske og træer, hvoraf kan nævnes vedbend, benved, havtorn, kristtorn, tørst, solbær, humle og vrietorn, altså rigtig mange af de arter, som vi også planter i byerne. Skovblåfuglen strejfer vidt omkring og har bredt sig meget de seneste årtier. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man hjælpe den smukke lille skovblåfugl, kan det anbefales at plante et varieret udbud af forskellige hjemmehørende buske og lade dem stå i blandede krat med læ og nærhed til blomstrende urter.

Skovblåfugl har to veldefinerede årlige generationer, som flyver nogenlunde lige talrigt.

Emil fotograferer skovblåfugl i vedbend på Naturhistorisk Museum Aarhus, hvor arten yngler.

Skovrandøje

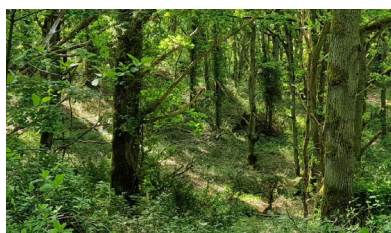
Speckled wood
Pararge aegeria

KENDETEGN: Skovrandøje kendes let på sin læderbrune grundfarve og store svagt lysegule pletter på såvel for- som bagvinge. Bagvinge-pletterne er de såkaldte øjepletter, mens der kun er et enkelt 'øje' i forvingen.

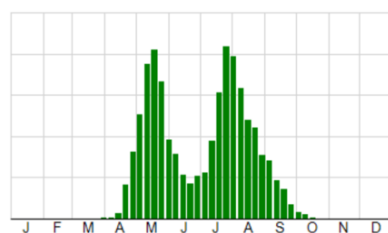
HVOR SER MAN DEN? Skovrandøjen ses i løvskoves lyspletter og lysninger, også i byskove og -krat, hvor den flyver planløst rundt eller nogle gange forsvare territoriet mod indtrængere. Med sine skovbundsfarver med lyspletter er den vildsomt godt kamufleret blandt blade i skovbunden. Arten har bredt sig voldsomt de sidste 100 år.

LEVESTED: Skovrandøje er en typisk løvskovsart, som færdes hjemmefant i

halvskygge. Hannerne er stærkt territoriale og forsvare en lysplet eller lysning mod alt, der har en puls, inden den sætter sig og hviler igen på et blad eller en gren. Man ser den kun sjældent på blomster, dog er den meget glad for brombær. Larven lever på skovgræsser, bl.a. enblomstret flitteraks, mosebunke eller skovstilkaks, og der er to årlige generationer. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Det er et tålmodighedsarbejde at skabe natur, der er velegnet til skovrandøje, men sørg for, at træer og skov får lov til at nå en alder, hvor lysninger får lov til at opstå, og der kommer skovgræsser i bunden.

Ovre i den lysstrib flyver der utvivlsomt skovrandøje. Arten er virkelig knyttet til skoven og ses kun sjældent ude i det åbne land.

Arten flyver i to adskilte generationer, som er nogenlunde lige talrige.

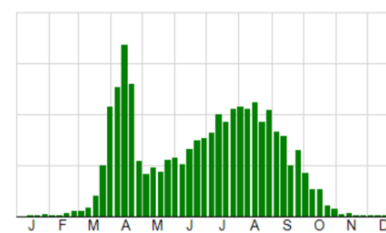
Kys frøen – eller tudsen, for denne her har vortet hud og kravler af sted!

Skrubtudse

Common toad
Bufo bufo

KENDETEGN: Skrubtudsen er jordbrun og tydeligt vortet og fremstår normalt med 'tør' hud. Sammenlignet med frøer er bagbenene ganske korte, så selv om den kan hoppe, er hoppene lidt halvkvalte, og den kravler og vralter mere end den hopper. Bag øjet findes et tydeligt opsvulmet parti, som kaldes 'parotoidkirtlen', hvorfra der udskilles gift. Skrubtudsens kvækken er kort og kun lige akkurat hørbar. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder skrubtudsen overalt i landet. Om foråret vandrer de til ynglevandhullerne, hvor de opholder sig en måneds tid. Sommeren igennem træffes de på fugtig kratbund i haver og skove, og om vinteren kan de findes tæt på bebyggelse, eventuelt

i brønde, kloakker mv. **LEVESTED:** Skrubtudsen er den mindst krævende af vore padder og yngler gerne i større vandhuller og søer, hvor haletudserne grundet deres giftighed og elendige smag kan undgå at blive ædt af fisk. I byerne er den glad for regnvandsbassiner og branddamme, hvor der er tagrør, som ægstrengene kan vikles omkring. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne fremme skrubtudsen og andre dyr knyttet til våde habitater, er større vandhuller med permanent vandstand vejen frem – helst i nærheden af urørte krat. Skrubtudsen vandrer dog gerne langt til og fra ynglepladsen.

Skrubtudsen ses hele sommerhalvåret igennem – med flest iagttagelser, når arten vandrer mod ynglevandhullerne.

Typisk ynglelokalitet for skrubtudse, der ikke stiller helt så store krav til vandhullernes beskaffenhed, som frøerne gør.

En pragtfuldt postkasserød bille med sort hoved er utvivlsomt en sort-hovedet kardinalbille. Er hovedet rødt, er det rødhovedet kardinalbille!

Sorthovedet kardinalbille

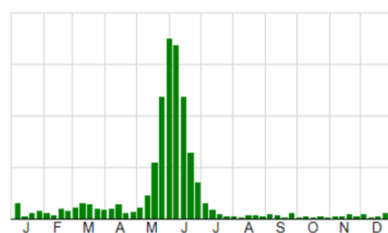
Black-headed cardinal beetle
Pyrochroa coccinea

KENDETEGN: En helt umiskendelig bille på 14-17 mm's længde, som med sine postkasserøde farve og sorte hoved ikke kan forveksles med andre arter. Der findes andre kardinalbiller, hvor man måske i begejstringens hede vil dømme 'sorthovedet', men rødhovedet kardinalbille har helt rødt hoved, og lille kardinalbille er væsentligt mindre og har kraftige længdefurer i dækvingerne. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder den især i hvide skærmbloster som fx kørvel eller skvalderkål op ad løvskove, men den bemærkes også, når den sidder og soler sig i vegetationen.

LEVESTED: Den aflange melorme-lignende larve lever på døde løvtræer, især bøg, hvor den æder sig igennem vækstlaget under barken. Eftersom den slags føde er ganske næringsfattig, bruger larven normalt 2-3 år på at forvandles til voksen. De voksne biller er i lighed med enormt mange andre ved-boende arter meget glade for skærmpflanter og hvidtjørn, og de flyver udmærket. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne se flere af denne pragtfulde bille, skal man lade dødt løvtræ ligge i skovbunden og sørge for, at der i nærheden er godt med skærmpflanter til den voksne.

Man møder kardinalbillerne i løvskove og krat med dødt ved.

Larverne ses året gennem, mens de voksne har en relativt kort periode i forsommeren at boltre sig i.

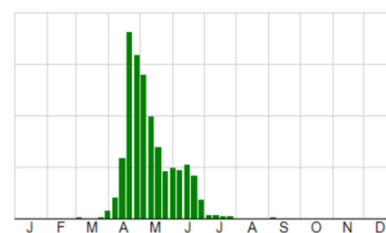

Sorthvid jordbi

Ashy mining bee
Andrena cineraria

KENDETEGN: En relativt stor jordbi, der med en kropslængde på op imod 15 mm er på størrelse med en honningbi. Hunnerne er meget lette at kende med deres sorthvide tegninger – en blåskinnende metallisk bagkrop og hvidgrå hår på forkroppen, afbrudt af et kulsort tværbånd midt på forkroppen. **HVOR SER MAN DEN?** I bynaturen møder man sorthvid jordbi mange steder, hvor der er rigeligt med blomster. Særligt synes den i det tidlige forår at være endog meget glad for mælkebøtter, mens den sidst på sæsonen ses talrigt i skvalderkål. Den kan dog ses søge pollen på et bredt udvalg

af forårsblomster, fx også ærenpris, pil, løfod og tusindfryd. **LEVESTED:** I lighed med mange andre jordbier yngler sorthvid jordbi typisk i områder med bart - gerne lidt sammentrampet – sand, hvor solen har rig mulighed for at bage ned. Den er ikke lige så kolonidannende som fx hvidbrystet jordbi eller buksebi, men der kan dog ofte være en del reder tæt på hinanden. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Sorthvid jordbi kan hjælpes ved at etablere partier med bart sand og grus, gerne klos op ad rigelige blomsterressourcer som fx mælkebøtter og skvalderkål.

Sorthvid jordbi kommer frem med mælkebøtterne i april og ses til slutningen af juni, hvor den især flyver på skvalderkål.

En park med sydvendte græsarealer til yngel og rigelig kørvel som pollenkilde er en klassisk lokalitet for sorthvid jordbi.

Spætmejs kravler gerne med hovedet nedad, hvilket er en *skill*, den har helt for sig selv.

Spætmejs

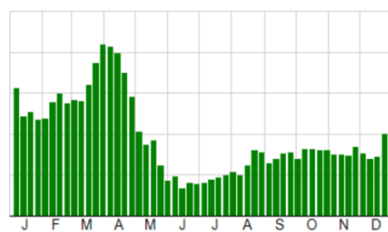
Nuthatch
Sitta europaea

KENDETEGN: Spætmejsen er en vidunderlig lille karakter. Spurvebor og med blågrå ryg, sort øjenstrib og lysorange bug ligner den ikke andre fugle i Danmarks natur – det tætteste, man kommer på, er isfugl, og den er i en helt anden liga. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder ofte spætmejsen i byen, hvor den gerne kommer til foderbrættet og med sin robusthed og uomgængelige selvtillid tager for sig af nødder og fedt. Når den er på hjemmebanen oppe i træerne, bemærker man, hvordan den uden problemer klatrer opad og endog nedad med hovedet først (det er der ikke andre fugle, der kan!). Dens vidtlydende sang og kald

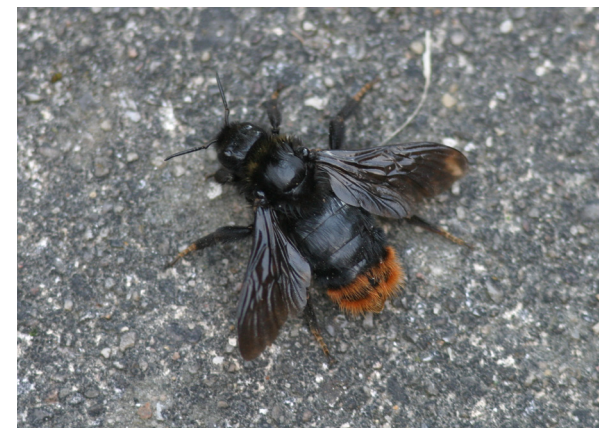
høres primært i det tidlige forår. **LEVSTED:** Spætmejsen yngler i huller i løvtræer, typisk forladte spætteheder, men også andre hulheder kan benyttes. Den er derfor særdeles hyppig i fx urørt løvskov. For at forhindre den større og ligeledes stærkt kamplystne stær fra at overtage redehullet, murer spætmejsen indgangshullet mindre, så større fugle ikke kan erobre det. Mindre fugle tør slet ikke forsøge! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Spætmejsen kan i mangel af bedre yngle i redekasser, men den bedste hjælp er og bliver at lade gamle træer med huller og hulheder stå!

Ældre løvskove i byerne kan huse mange spætmejs i forladte spættehuller.

Spætmejsen er en ekstrem standfugl og ses året igennem.

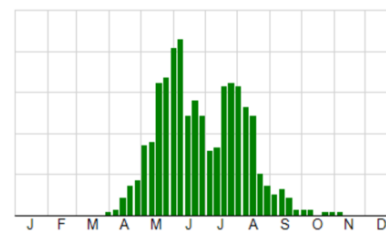
Hunnen af stensnyltehumle er et ordentligt brød med kraftigt kropspanser og sortagtige vinger. Den røde hale deler den med flere andre arter.

Stensnyltehumle

Red-tailed cuckoo bumblebee
Bombus rupestris

KENDETEGN: Stensnyltehumlen er en af vore allerstørste humlebier. Den rødhalede hun kan nå en længde på 25 mm og virker enorm, når man møder hende. Her lægger man også mærke til et bredt hoved, en kraftigt pansret forkrop og sortagtige vinger. Hannerne er også rødhalede med mørk krop med hvide striber. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder stensnyltehumlen overalt i landskabet, hvor værtsbier stensnyltehumle findes. Ofte ses den store humlebi i søgeflugt tæt over jordoverfladen, hvor den prøver at lokalisere bo af stensnyltehumler. Når den nye generation kommer frem i sensommeren, ser man begge køn søge føde i blomster som

fx blåhat. **LEVSTED:** Stensnyltehumle er en såkaldt parasitisk bi, der snylter på den ligeledes rødhalede stensnyltehumle. Dronningen af stensnyltehumlen etablerer i foråret et ordinært humlebibo, hvor hun samler pollen og lægger æg, der bliver til humlebiarbejdere. Stensnyltehumlen invaderer boet, slår dronningen ihjel og bruger stensnyltehumlens arbejdere til at opfostre egne larver af snyltehumlen. Bier er ikke bare søde! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Stensnyltehumler har brug for stensnyltehumler, som har brug for redepladser i form af hulrum under træerødder, muldvarpeskud, stendiger mv.

Stensnyltehumlen dukker op hen på foråret, hvor den leder efter stensnyltehumlebo at overtage. Den nye generation kommer frem i sensommeren.

Stengærder og hegn er klassiske yngelokaliteter for stensnyltehumlen, og det er her, stensnyltehumlen opsøger stensnyltehumleboet for at overtage det.

En lille bredpandet sommerfugl med gule pletter er med stor sandsynlighed stor bredpande. Den er endog meget glad for blomster, især blåhat! Her suger den nu nektar på tjærenellike.

Stor bredpande

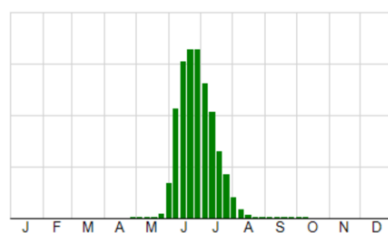
Large skipper
Ochlodes sylvanus

KENDETEGN: En lille brunlig sommerfugl med skråtstillede vinger og bred pande. Den er lidt større end stregbredpande, små 3 cm i vingefang og kendes på de lyse prikker i vingerne, som ses både fra over- og underside. **HVOR SER MAN DEN?** Ser man en lille brunlig sommerfugl, der i hastigt svirrende flugt drøner rundt lavt igennem græslandet, er man utvivlsomt ovre i en af vore bredpandearter. Stor bredpande er umådeligt glad for nektar, nogle vil sige nærmest drikfædig, og den sætter sig gerne i fx blåhat, merian, knopurt, musevikke eller lægeoksetunge, hvor sugesnablen

bliver flittigt benyttet. **LEVESTED:** Stor bredpande lægger æg på relativt højt græs, især storbladede arter som hundegræs og rottehal, og er derfor vidt udbredt overalt i landet. På de enkelte lokaliteter bliver den dog langt fra så almindelig som den mindre stregbredpande og ses normalt kun enkeltvis eller i ganske få eksemplarer. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have stor bredpande og andre sommerfugle til at trives, skal der være adgang til masser af vilde, hjemmehørende blomster og gerne en rig græsflora.

Stor bredpande kan være talrig i bynært græsland.

Stor bredpande dukker op i månedsskiftet maj-juni og ses indtil slutningen af juli.

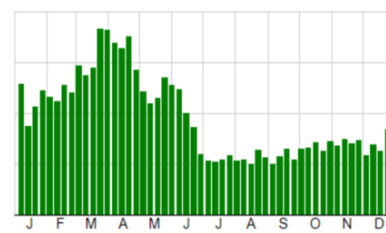

Stor flagspætte

Great spotted woodpecker
Dendrocopos major

KENDETEGN: Selv om stor flagspætte er Dannebrogfarvet i rødt og hvidt, kommer navnet fra tysk 'Fleck', dvs. plet. Vingerne er således pragtfuldt hvidplettede, hvilket især erkendes på fotos. Ellers er den store flagspætte helt umiskendelig, og selv om der findes andre flagspætte-arter, der måske ligner, er disse så sjældne, at de i praksis er irrelevante. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder flagspætten i skove, villakvarterer og parker, hvor den enten søger føde ved at hakke i kogler eller nødder eller er ved at splitte et træ ad i jagten på insekter og larver. Den kommer gerne på foderbrættet,

hvor den med sit temperament kan holde en del andre fugle stangen. **LEVESTED:** Som udhaker af redehuller er flagspætten en rigtig entreprenør, der gør gavn for en lang række andre arter. Den slags arter kaldes nøglearter. Stor flagspætte kan udhake redehuller i mange forskellige træer, men foretrækker aldrende træer med svamp, hvor veddet er blevet lidt blødere. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Stor flagspætte stiller skarpt på, at stående dødt ved har højere naturværdi og kan være levested for flere arter end liggende dødt ved. Lad de døende træer stå!

Stor flagspætte er standfugl og ses hele året. Den gør mest væsen af sig om foråret, når den trommer.

Stående dødt ved med spættehuller er et af det vigtigste levesteder i skoven – hjem for en række fugle, insekter og ikke mindst svampe.

Der er ingen arter, der ligner stor humleflue, så ser du noget i denne retning, kan du roligt sætte kryds i bogen.

Stor humleflue

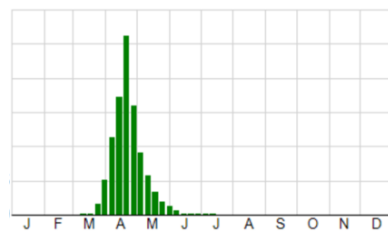
Greater bee fly
Bombylius major

KENDETEGN: Stor humleflue er en flue på en god centimeters længde, der med sin lange fremadrettede sugesnabel, tætte gyldne hår og sorte vingetegninger mest af alt ligner noget fra en tegneserie. I svirreflugt hænger benene frit under den undtagen det bageste par, der stritter bagud som på en myg. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder stor humleflue i det tidlige forår, hvor man typisk vil bemærke en flue, der som en anden kolibri hænger bomstille i luften foran blomster, som den indimellem lander på og suger nektar fra med sin lange snabel. Også svirrefluer kan stå stille i luften, men de har ikke stor humleflues

karakteristiske sugesnabel. **LEVESTED:** Stor humleflue findes overalt i landskabet, hvor dens værter er tilgængelige i større tal. Den lægger nemlig æg ved indgangshullerne til enlige jordbiers rede. Larverne kravler ned i biens redegang og lever som snyltere af det opmagasinerede pollen og af biens larver. Hyggeligt! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have mulighed for at møde humlefluen – og det er en dejlig art! – skal man sikre gode rede- og fødesøgningsmuligheder for jordbier i det tidlige forår, dvs. rigeligt med forårsblomster og partier med bar jord i urtefloret, fx i kanten af hegn og krat.

En have med spredt urtevegetation er meget populær yngleplads for jordbier og dermed også for den snyltende humleflue.

Stor humleflue flyver, når de tidlige jordbier er aktive, så den har en meget kort og intens flyveperiode.

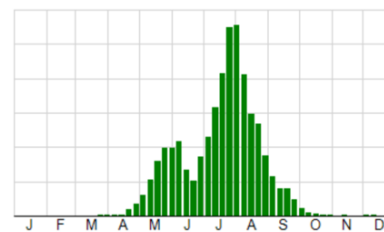

Stor kålsommerfugl

Large white
Pieris brassicae

KENDETEGN: Stor kålsommerfugl er den største af vore kålsommerfugle og på størrelse med en citronsommerfugl. Den fremstår generelt med mere skarpt markerede sorte tegninger end lille og grønåret kålsommerfugl og flyver mere kraftfuldt end de to mindre arter. I flugten bemærkes altid de sorte vingespidser og siddende bemærkes, at stor kålsommerfugls sorte tegning går langt ned ad forvingens bagside. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder stor kålsommerfugl overalt i landskabet, også i byen og i det dyrkede agerland, hvor den lægger æg på korsblomstrede – dvs. også meget

gerne på kål i haven! Den er sjældent talrig på lokaliteterne og ses typisk enkeltvis, men i år med træk af arten kan den ses overalt og især omkring sennepsmarker i det åbne land i egentlige sværme. **LEVESTED:** Larven lever på korsblomstrede, hvor arter som fx vejsennep, engkarse og kål er populære. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Stor kålsommerfugl er særdeles let at hjælpe i bynaturen. Lidt brakarealer, hvor korsblomstrede som ager- eller vejsennep får lov til at blomstre, er tilstrækkeligt til larven, men den voksne sætter stor pris på en kontinuerlig forsyning af nektarplanter.

Arten flyver normalt i to årlige generationer, men billedet mudres af træksommerfugle sydfra, som nogle gange kan være særdeles talrige.

En frodig krydderurte- og køkkenhave med lidt kål er opskriften på at tiltrække stor kålsommerfugl.

Storplettet perlemorsommerfugl

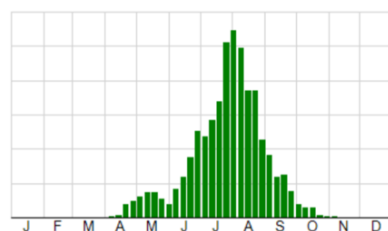
Queen of Spain fritillary
Issoria lathonia

KENDETEGN: En pragtfuld sommerfugl, der på oversiden kan ligne flere andre arter med sin orange grundfarve og talrige sorte pletter. På undersiden, derimod, åbenbarer sig ca. 10 enorme perlemorpletter, der reflekterer lyset. **HVOR SER MAN DEN?** Storplettet perlemorsommerfugl ses ofte flyve meget lavt over arealer med sparsom vegetation, hvor den er på jagt efter stedmoderblomster at lægge æg på. I haven og i byen møder man den på et væld af forskellige blomster, fx er den meget glad for eksoter som lavendel og sommerfuglebusk - og hjemmehørende nektarbomber som tidsler.

LEVESTED: Inde i byerne lægger storplettet perlemorsommerfugl primært æg på vilde stedmoderblomster på ruderaer eller i haver, det være sig enten almindelig stedmoderblomst eller agerstedmoderblomst, der står i fuld sol. I visse år, hvor larverne i stor stil undgår parasitter, kan sommerfuglen blive særdeles talrig, ellers ses den normalt kun enkeltvist. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Storplettet perlemorsommerfugl er en art, som alle naturligvis gerne vil have flere af, så sørg for, at ruderaer, byggegrunde mv. med stedmoderblomster får lov til at stå så længe som muligt, inden de tages i brug!

Storplettet perlemorsommerfugl lægger æg på stedmoderblomster, så forstyrret jord, fx på gamle landbrugsarealer, der er udlagt til byggemodning, er særdeles populære.

Storplettet perlemorsommerfugl har en forårsgeneration og en normalt mere talrig sensommergeneration.

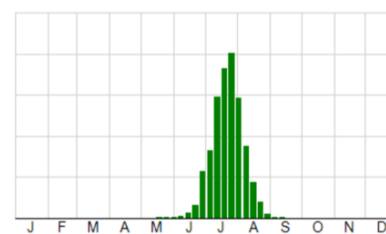

Stregbredpande

Essex skipper
Thymelicus lineola

KENDETEGN: Den art af de 77, som er sværest at bestemme. Den er lille, kun godt 2 cm i vingefang. Den mangler de lyse prikker, som ellers kendetegner den store bredpande, og er ensfarvet hø-orange. På oversiden bemærker man, at hannen har en lige, sort streg på forvingen, og at begge køn har kulsort underside på følehornsspidsen. **HVOR SER MAN DEN?** Ser man en lille brunlig sommerfugl, der i hastigt svirrende flugt drøner rundt i græslandet, er man utvivlsomt ovre i en af vore små bredpande-arter. Den sætter sig meget ofte i blomster, hvor art som fx blåhat og lægeoksetunge er umådeligt populære.

LEVESTED: Stregbredpande lægger æg på relativt højt græs og er derfor vidt udbredt overalt i landet. I naturligt græsland kan den i højsommeren være den suverænt mest almindelige dagsommerfugl. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil du hjælpe stregbredpanden, og alle de andre sommerfugle, der lægger æg (og hvis larver forpupper sig) på høje græsser, er der ingen vej udenom at efterlade større områder med u-klippet græs. Skal stregbredpanden trives, skal der også være adgang til masser af vilde, hjemmehørende blomster – en sommerfugl, der har adgang til rigelige nektarressourcer, lægger 10 gange flere æg end en art, der ikke har!

Stregbredpande begynder at flyve omkring midsommer og er talrig gennem hele juli, inden mængden begynder at klinge af i august.

Særdeles varieret græsland med en rig forekomst af stregbredpande. Mindre kan dog sagtens gøre det, bare der er græs.

Stregbredpande i et ømt øjeblik. Men hvem vil ikke gerne parre sig i blåhat?

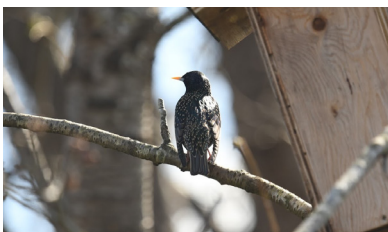
Stær

Starling

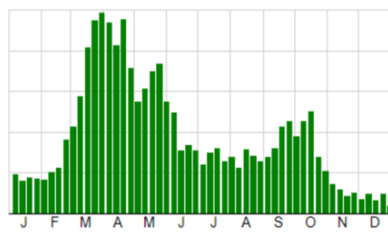
Sturnus vulgaris

KENDETEGN: Hvem kender ikke stæren med den skinnende sorte fjerdragt med changerende skær og hvide pletter? I flugten har den trekantede vinger og svæver gerne. På jorden går den – i modsætning til solsorten, der hopper. Stæren er altid et festligt bekendtskab! **HVOR SER MAN DEN?** I yngletiden møder man stæren overalt i byen og det åbne land, hvor der er redemuligheder og lavt græs med masser af orm og insektlarver. Den er glad for ældre vilakvarterer, men man kan også møde mange stære i områder omkring parker, industri og boldbaner.

LEVESTED: Naturligt yngler stæren i forladte spættehuller i gamle skove, mens den søger føde i græsningslandskaber. I byen har den dog fundet vej til redekasser, og fødesøgningen foregår på større plæner, hvor den jager larver af stankelben og fx gåsebiller. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man have flere stære, er den bedste mulighed typisk at ophænge stærekasser, der som minimum giver den charmerende fugl et sted at yngle. Der bør også være adgang til græsarealer, der måske nok bliver slået, men som udgangspunkt ikke udsættes for anden behandling.

Der er ikke nok hule træer i Danmark til at huse vores stærebestand, så den er helt afhængig af redekasser!

Stæren ses året igennem, men figuren her viser en vis overrepræsentation af vinterfund, fordi folk altid noterer stære i vintermånederne, mens man tager den mere for givet om sommeren.

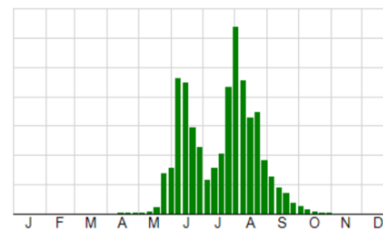
Tidselsommerfugl

Painted lady

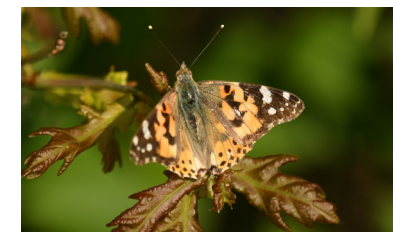
Vanessa cardui

KENDETEGN: En umiskendeligt stor sommerfugl, der med sin varmt strågule grundfarve og de sorthvide tegninger ikke ligner andre af dens slægtinge såsom admiral eller nældens takvinge. På undersiden har den i modsætning til disse arter en beige grundfarve og et fint netformet mønster i gult og brunt. **HVOR SER MAN DEN?** Man kan møde tidselsommerfuglen overalt, hvor der er blomster, lige fra ruderatet med knopurt og tidsler til havens sommerfuglebuske. I invasionsår kan den være suverænt den mest talrige sommerfugl herhjemme. **LEVESTED:** Tidselsommerfuglen lægger æg på et utal af forskellige planter, men

som navnet antyder, er den særdeles glad for tidsler, hvor larvebestanden kan blive meget stor. Den er en træksommerfugl, der i vinterhalvåret opformerer voldsomt i ørk-enområder, hvor der falder regn, og i løbet af to generationer trækker nordpå, i løbet af foråret, hvor den typisk når Danmark fra midten af maj. Den indfødte danske generation kan være umådeligt talrig, men de kan ikke overvinde i Danmark og trækker retur sydpå i løbet af august. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Tidselsommerfuglen skal have rig adgang til blomster, især tidsler og andre kurvblomster!

De første tidselsommerfugle ankommer til Danmark midt i maj, og trækket foregår indtil slutningen af juni. Den nye generation kommer frem sidst i juli og kan være umådeligt talrig.

Slidte eksemplarer af tidselsommerfuglen kan nærmest have mistet al farve. Denne er dog frisk.

Torntæge

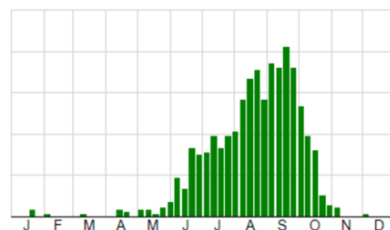
Striped bug
Graphosoma italicum

KENDETEGN: En umiskendelig art af tæger, som intet har med flåter at gøre. Tæger er næbmundede insekter med vinger, antenner og en sugesnabel, og torntægen kendes entydigt på sine kraftige torne på forbrystet. **HVOR SER MAN DEN?** Man møder torntægen i høj, varm vegetation, hvor den er på jagt efter larver, som den kan udsuge! Af og til ser man mange sammen, men typisk dog kun enkeltvis. **LEVESTED:** Mens de fleste bredtæger er plantesafsugere, har torntægen valgt en levevis som rovdyr. Den voksne tæge ses fra midt på sommeren og langt ind i efteråret, og her jager den primært større

sommerfuglelarver. Nymferne kan endog jage i flok! Arten er derfor glad for lokaliteter med mange byttedyr, dvs. blomsterrige krat med en frodig vegetation. Den er noget varmekrævende, så man skal ofte kigge, hvor det i forvejen myldrer med liv. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne have dette karismatiske dyr på sin artsliste, er en frodig, blomsterrig vegetation i kanten af skov og krat at foretrække. Det er ikke en art, der dukker op i helt nyanlagt natur, og eftersom den kun meget sjældent flyver, vil man normalt skulle udbygge eksisterende natur for at få den på besøg.

Frodig solbeskinnet urtevegetation med mængder af insekter – her vil man ofte kunne møde torntægen og dens øjnefaldende veganer-bro, sribetægen.

Torntægen har en årlig generation, der til gengæld er aktiv meget langt hen på efteråret.

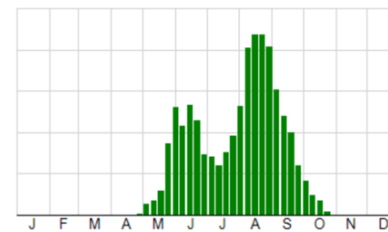

Trebåndet sumpsvirrefly

Large tiger hoverfly
Helophilus trivittatus

KENDETEGN: En stor sumpsvirrefly – 14-16 mm. Slægten kendes generelt på de kraftige længdestriber på brystet, og mens de øvrige arter kræver lidt nærstudier, udmærker trebåndet sumpsvirrefly sig ved et helt sikkert kendetegn: Den mangler sort midterstribe i ansigtet, som virker ensfarvet hvidgult. Hvis man ikke ser arten forfra, men må nøjes med foto ovenfra, plejer den sidste gule stribe på bagkroppen at være ubrudt hele vejen over. Hos de andre sumpsvirrefluer er striben brudt af et sort felt. Det er en stor og friskt udseende flue! **HVOR SER MAN DEN?:** Man ser typisk trebåndet

sumpsvirrefly på lidt ældre græslandsarealer, hvor den gerne kommer til blomster – tidsler, blåhat, djævelsbid, gyldenris, engbrandbæger, rejnfan, asters. **LEVESTED:** Larven udvikles i vådt organisk materiale, formentlig langs små vandløb, ved søbredder eller i kildevæld, kort og godt i sump! **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Trebåndet sumpsvirrefly vækker altid behørig opsigt, og vil man gerne gøre noget ekstra for denne og lignende arter, er overgange mellem vådt og tørt græsland i byen af stor betydning. Formentlig trives den fint i LAR-projekter i byen, hvis der samtidigt er mange blomster.

Arten ses i to årlige generationer og har generelt en meget lang flyvetid.

Sumpsvirrefluer vil gerne have sumpe, og de ses gerne i LAR-vandhuller og -lavninger.

Tårnfalk

Kestrel

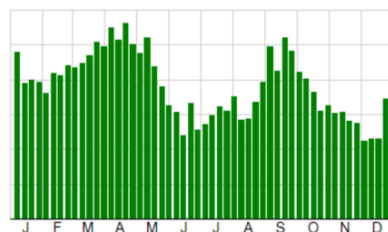
Falco tinnunculus

KENDETEGN: Ser man en lille spidsvinget rovfugl med rustrød ryg og hvidgrå underside, er der med stor sandsynlighed tale om en tårnfalk. Den er en af de tre almindelige rovfugle, hvortil også hører musvåge (den kraftige) og spurvehøgen (lynet på foderbrættet). **HVOR SER MAN DEN?** Tårnfalken er en rigtig bebyggelses- og motorvejsfugl, der som fluer om en kokasse flokkes om arealer, hvor der er mange mus. Her iagttages den udføre den adfærd, der kaldes at 'muse' – den står svirrende i luften, og pga. en gyro i halsen kan hovedet holdes bomstille i vinden. Derved kan den få øje på de mus, den ved er i området, fordi den

ved hjælp af sit ultraviolette syn kan se det tis, som musene efterlader. **LEVESTED:** Tårnfalken findes overalt i det åbne land, hvor der er mus, men den har et stærkt behov for redesteder, som enten kan være gamle kragereder eller sprækker og hulrum i bygninger samt særlige redekasser, som den har til fælles med ugler. **SÅDAN KAN DU HJÆLPE:** Vil man gerne hjælpe tårnfalken i byen er det ofte en god idé at opsætte særlige falke-/uglekasser i stor højde på gavle og mure. Arten har brug for markmusvenligt græsland, dvs. arealer, der højst bliver slået en gang eller to om året.

Sætter man redekasser op til tårnfalken op ad åbent land, er der en god sandsynlighed for at få den til at yngle.

Tårnfalken ses året igennem, dog med en top i april-maj og igen i september, hvor trækket af skandinaviske fugle kulminerer.